

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

LIECINIEKS KRIMINĀLPROCESĀ LATVIJĀ

BAKALaura DARBS

Autore:

Sandra Brolīte

Apliecības Nr.: sb13058

Darba vadītājs: Dr.jur., profesore Ārija Meikališa

RĪGA, 2018

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija.....	3
Annotation.....	4
Ievads.....	5
1. Liecinieka izpratne, liecinieka vēsturiskā attīstība.....	7
1.1. Liecinieka izpratne.....	7
1.2. Liecinieka vēsturiskā attīstība.....	10
2. Liecinieka tiesības, pienākumi un atbildība.....	13
2.1. Liecinieka tiesības.....	13
2.2. Liecinieka pienākumi.....	19
2.3. Liecinieka atbildība.....	20
3. Liecinieka liecības.....	23
4. Liecinieka aizsardzība.....	33
Kopsavilkums.....	42
Izmantotās literatūras saraksts.....	43

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba “Liecnieks kriminālprocesā Latvijā” mērķis ir aplūkot liecinieka jēdzienu, tā tiesības, pienākumus un atbildību, kā arī izanalizēt vēsturisko attīstību un izpētīt liecinieka liecības īpatnības un liecinieka aizsardzības iespējas.

Šajā darbā autore pēta pastarpināti arī to vai nepilngadīgai personai, kurai piešķirts liecinieka statuss ir atšķirīgs tiesību un pienākumu loks salīdzinājumā ar pilngadīgu personu, kurai piešķirts liecinieka statuss.

Autore uzskata, ka viena no problēmām ir tā, ka persona, kura varētu kļūt par liecinieku un sniegt liecību par viņai zināmo noziegumu, bieži vien nemaz nevēlas to darīt vai sniedz apzināti nepatiesas liecības, jo baidās no apsūdzētās personas atriebības, tāpēc ir svarīgi nodrošināt lieciniekam aizsardzību.

Autore secina, ka lieciniekam ir svarīgi zināt savas tiesības un pienākumus, kā arī valstij nodrošināt vajadzīgo aizsardzību likumā noteiktajā kārtībā.

Atslēgvārdi: kriminālprocess, liecinieks, nepilngadīgais liecinieks, attīstība, tiesības, pienākumi, aizsardzība.

ANNOTATION

The bachelor's work "Witness in criminal proceedings in Latvia" aims at looking at the concept of witness, its rights, responsibilities and responsibility, and to analyse historical development and investigate the characteristics of witness testimony and the possibility of witness protection.

In this work, the author shall also study whether or not a minor who has been granted a witness status has a different range of rights and obligations compared to a adult person who has been granted the status of a witness.

The author considers that one of the problems is that a person who might become a witness and testify about the crime known to her is often unwilling to do so, or to make informed false testimony, because he fears the revenge of the accused person., therefore, it is important to ensure the protection of the witness.

The author concludes that it is important for a witness to know his rights and responsibilities and to provide the State with the necessary protection in accordance with the procedures prescribed by law.

Shut-down words: criminal proceedings, witness, minor witness, development, rights, duties, defence.

IEVADS

Patstāvīgi kriminālprocesa subjekti ir liecinieki, eksperti, tulki, speciālisti, pieaicinātie, galvinieki, statisti, tiesas sēdes sekretāri, iestāžu un organizāciju pārstāvji un citi. Šie procesa subjekti nav lietā personīgi ieinteresēti procesa dalībnieki, bet līdzdarbojas valsts un personu likumisko interešu aizsardzībā un to nodrošināšanā savam procesuālajam statusam atbilstošajās formās un ar attiecīgām metodēm. Tiem ir dažādas tiesības, pienākumi un atbildība.

Liecinieks ir kriminālprocesa dalībnieks, kas ir zināms visās zemēs un visu valstu kriminālprocesuālajā likumdošanā. Tiesa gan, teorijā ir dažādi uzskati par liecinieka procesuālo statusu un vietu procesuālajā darbībā. Ir personas, kas liecinieku uzskata par kriminālprocesuālās darbības dalībnieku, taču ir arī zinātnieki, kas, pamatojoties uz procesuālo funkciju teoriju, liecinieku uzskata nevis par procesa dalībnieku, bet gan par pierādīšanas līdzekli. Neatkarīgi no tā vai cita uzskata, lieciniekam procesā nepārprotami piešķirtas noteiktas tiesības, pienākumi un atbildība.

Saskaņā ar spēkā esošo Kriminālprocesa kodeksu liecinieka tiesības, pienākumi un atbildība iekļauti nodaļā par pierādījumiem. Kriminālprocesa kodeksā (turpmāk KPK) šo aspektu risina citādi, proti, liecinieks tiek uzskatīts par procesa dalībnieku, un tā kriminālprocesuālā reglamentācija iekļauta sadaļas "Kriminālprocesa dalībnieki" nodaļā "Citi procesa dalībnieki". Tas ir vispareizākais risinājums, jo atspoguļo liecinieka patieso stāvokli tiesvedībā.¹ Temats ir aktuāls, jo daudzās krimināllietās tiek pieaicināti liecinieki, kas sniedz savas liecības par izdarīto noziegumu, kas tālāk kalpo kā viens no pierādīšanas līdzekļiem, lai atrisinātu krimināllietu, līdz ar to ir svarīgi, lai liecinieks zinātu savas tiesības, pienākumus, kā arī atbildību par pienākumu neizpildīšanu. Bakalaura darba mērķis ir izpētīt liecinieka statusu, attīstību, izpratni un problēmjaucējumus, kas saistīti ar liecinieku piedalīšanos kriminālprocesā.

Lai sasniegtu bakalaura mērķi, mani uzdevumi šajā darbā ir :

- izpētīt liecinieka izpratni un vēsturisko attīstību;
- izpētīt liecinieka pienākumus, tiesības un atbildību;

---

¹ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 243.lpp.

- izpētīt liecinieka liecības īpatnības;
- izpētīt liecinieka aizsardzību.

Bakalaura darba veidošanas posmā, tika izmantotas tādas zinātniski pētnieciskās metodes kā: salīdzinošā, vēsturiskā, aprakstošā un analītiskā metode. Bakalaura darbs – “Liecinieks kriminālprocesā Latvijā”, sastāv no 3 nodaļām un 6 apakšnodaļām, kurās ir izklāstīta informācija par to, kādas ir liecinieka tiesības, pienākumi, atbildība par dažādu pienākumu neievērošanu, kā arī aizsardzība Latvijā, salīdzinot arī ārvalsts likumdošanas īpatnības.

Pirmajā nodaļā “Liecinieka izpratne, vēsturiskā attīstība” ir aprakstīts liecinieka jēdziens jeb kādas personas vispār var būt par liecinieku un kādā veidā. Tālāk šajā nodaļā ir aplūkots arī tas, kā mainījās liecinieka nepieciešamība jeb tā nozīmīgums nozieguma atklāšanā.

Otrajā nodaļā “Liecinieka tiesības, pienākumi un atbildība”, savukārt, ir aprakstītas liecinieka tiesības, pienākumi un atbildība Kriminālprocesā, kā arī pastarpināti iekļautas nepilngadīgā liecinieka tiesības, pienākumi un atbildība Kriminālprocesā.

Trešajā nodaļā “Liecinieka liecības” ir aplūktas liecības sniegšanas īpatnības un vērtēšana jeb kritēriji.

Ceturtajā nodaļā “Liecinieka aizsardzība” ir aplūkoti liecinieka aizsardzības pasākumi Latvijā, kādos gadījumos un pie kādiem apstākļiem liecinieks var lūgt to nodrošināt un kādus aizsardzības pasākumus konkrētajā situācijā persona var saņemt.

1. LIECINIEKA IZPRATNE, LIECINIEKA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

1.1. Liecinieka izpratne

Liecinieks ,pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 109.panta ir persona, kura likumā noteiktajā kārtībā uzaicināta sniegt ziņas (liecināt) par kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem un ar tiem saistītajiem faktiem un palīgfaktiem.²

Liecinieks ietilpst vienā no kriminālprocesa subjektu grupām:

- tiem lietā nav personiska intereses un izmeklēšanas gala rezultātā tie nav ieinteresēti;
- to piedalīšanās procesā mērķis – līdzdarboties valsts un personu likumisko interešu aizsardzībā un to nodrošināšanā attiecīgi savam statusam atbilstošās formās un ar attiecīgām metodēm;
- nevienam no viņiem nav tiesību pieņemt lēmumus tiesvedībā, noteikt tiesvedības virzienus;
- tie visi ir pakļauti kriminālprocesuālai kārtībai.³

Persona var kļūt par liecinieku krimināllietā divējādi: vai nu pēc izziņas izdarītāja, izmeklētāja, prokurora un tiesas aicinājuma, vai bez tā, ar nopratināšanu uz vietas (KPK 157. un 158.p.). Pirmajā gadījumā ,kad procesa virzītājs personu ir uzaicinājis ierasties un dot liecības par lietas apstākļiem, šī persona kļūst par lietas dalībnieku un iemanto visas likumā paredzētās tiesības un pienākumus no tā brīža, kad tai kļuvis zināms aicinājums.⁴ Otrajā gadījumā, kad persona tiek nopratināta tās atrašanās vietā bez aicinājuma, tā par lietas dalībnieku kļūst un visus pienākumus un tiesības iegūst ar pratināšanas uzsākšanas brīdi.

Salīdzinājumā ar Krievijas likumdošanu, persona var kļūt par liecinieku pēc izmeklētāja vai tiesas uzaicinājuma. Tātad, Krievijas likumdošanā atšķirībā no

---

² Latvijas Republikas prokuratūra. Kriminālprocesa likums, Ar grozījumiem ,kas izsludināti līdz 2017.gada 5.jūlijam. Rīga: Latvijas Republikas prokuratūra, 2017, 93.lpp.

³ Meikališa Ārija, Strada -Rozenberga Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 117.lpp

⁴ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: “Zvaigzne” 1980, 135.lpp.

Latvijas likumdošanas, liecinieks savas tiesības neiegūst ar nopratināšanu uz vietas, prokurora vai ar izziņas izdarītāja uzaicinājumu.⁵

Kā liecinieku var aicināt un nopratināt jebkuru personu, kura var sniegt ziņas par lietā noskaidrojamiem faktiem un par apsūdzētā vai cietušā personu, ja nav likumā paredzēto šķēršļu šīs personas aicināšanai un nopratināšanai.⁶

Par liecinieku procesa virzītājs var aicināt arī amatpersonu, kura pirmstiesas procesā ir vai bija pilnvarota veikt procesu, izņemot izmeklēšanas tiesnesi un prokuroru, ja tas uztur valsts apsūdzību konkrētajā kriminālprocesā.⁷

Liecinieku nevar noraidīt, kā arī liecinieks tajā pašā lietā nevar būt par aizstāvi, apsūdzētāju, cietušā, civilprasītāja, civiltbildētāja pārstāvi.⁸

Nevar aicināt un nopratināt kā liecinieku:

1. apsūdzētā aizstāvi lietā, kurā viņš izpilda aizstāvja pienākumus;
2. personu, kas savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ nespēj pareizi liecināt;
3. advokātu, arodbiedrības un citas sabiedriskās organizācijas pārstāvi par apstākļiem, kas viņam kļuvuši zināmi sakarā ar pārstāvja pienākumu izpildi.⁹

Arī Krievijā ir noteikts, ka par liecinieku nevar būt : apsūdzētā aizstāvis; persona, kura savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ ,nespēj pareizi uztvert apstākļus, kas ir svarīgi lietā un par tiem pareizi liecināt, kā arī advokāts, arodbiedrības un citas sabiedriskās organizācijas pārstāvi par apstākļiem, kas viņam kļuvuši zināmi sakarā ar pārstāvja pienākumu izpildi. Tātad, personas, kuras nevar būt par lieciniekiem Krievijas likumdošanā ir tieši tādas pašas kā Latvijā.¹⁰

Pirmajā gadījumā, kur minēts, ka nevar aicināt un nopratināt kā liecinieku apsūdzētā aizstāvi lietā, kurā viņš izpilda aizstāvja pienākums, šāds aizliegums noteikts vairāku apsvērumu dēļ. Pirmkārt, likums prasa, lai aizstāvis izmantotu visus atļautos aizstāvības līdzekļus un paņēmienus ,kas nepieciešami, lai noskaidrotu apsūdzēto attaisnojošus vai viņa atbildību mīkstinošus apstākļus un

---

⁵ П.А.Лупинской. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. “Юристы Москва” 1997, 170.с.

⁶ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: “RaKa” 1998, 142.lpp

⁷ Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 134.lpp.

⁸ Meikališa Ārija, Strada –Rozenberga Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 118.lpp

⁹ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga : “RaKa” 1998, 142.lpp.

¹⁰ К.Ф.Гуценко. Уголовный процесс.Учебник для вузов. Издание четвертое. Москва: “Зерцало” 2000,161.с.

sniegtu apsūdzētajam juridisko palīdzību. Ar šo likuma prasību nav savienojama liecinieku pienākumu pildīšana tajā pašā lietā. Otrkārt, aizstāvja procesuālais stāvoklis, lai cik arī tas būtu patstāvīgs teorētiski, tomēr ir lietas iznākumā personiski visvairāk ieinteresētas personas – apsūdzētā uzticības personas stāvoklis. Aizstāvja ētika liedz aizstāvim izpaust ziņas, ko tam sniedzis aizstāvamais. Pretējais pašos pamatos apdraudētu konstitucionālo aizstāvības institūtu.

Šiem apsvērumiem ir arī otra puse. Ja personai, kas aicināta būt par aizstāvi, ir svarīgas ziņas par lietā noskaidrojamiem apstākļiem, tad tā nedrīkst aizstāvību uzņemties; šādā gadījumā tai lietā jāizpilda liecinieka pienākumi. Liecinieks tajā pašā lietā nevar būt par aizstāvi. Aiz tiem pašiem apsvērumiem liecinieks nevar būt lietā arī par apsūdzētāju vai cietušā, civilprasītāja un civilatbildētāja pārstāvi.¹¹

Svarīgi ir atzīmēt arī to, ka pirmstiesas kriminālprocesā liecinieks ziņas sniedz aptaujā vai pratināšanā. Iztiesāšanā liecinieks ziņas sniedz tikai pratināšanā.¹²

Lai labāk izvērtētu liecinieka procesuālo statusu spēkā esošajā likumdošanā, salīdzināsim to ar liecinieka statusu Vācijā.

Saskaņā ar Vācijas kriminālprocesuālo likumdošanu liecinieks ir tā persona, kuru nevar izslēgt no šā statusa sakarā ar cita procesa dalībnieka lomas veikšanu procesā un kuram ir jāizsakās par lietas apstākļiem tiesneša priekšā.¹³

Liecībspējīgs ir katrs; arī bērni un garīgi slimi var būt par lieciniekiem. Par lieciniekiem var būt arī apsūdzētā radinieki vai piederīgie, piemēram, par lieciniekiem var būt apsūdzētā sieva, kā arī personas, kurām ir draudzīgas vai naidīgas attiecības ar apsūdzēto vai kuri ir mantiskā atkarībā no apsūdzētā, piemēram, kalpotāji. Par lieciniekiem var būt arī personas, kurām sabiedrībā ir slikta slava un kuri ir bijuši sodīti par nepatiesu zvērestu.

Ja persona izskata to, ko viņa savas īpašās kompetences dēļ ir ievērojusi, tad šī persona ir liecinieks eksperts. Piemēram, ārsts liecina: es izmeklēju personu 1978.gada 15.janvārī un konstatēju, ka paciente bija ceturtajā grūtniecības mēnesī.

---

¹¹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 136.lpp.

¹² Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 134.lpp.

¹³ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 246.lpp.

Šajā gadījumā ārsts ir liecinieks eksperts. Šādam lieciniekam ekspertam ir atšķirība no liecinieka un no eksperta parastā procesuālā nozīmē.

Jautājums par lieciniekiem nepārprotami ir jautājums par liecinieka kā procesa dalībnieka statusu attiecībā pret pārējiem procesa dalībniekiem, proti, par šo statusu konkurenci.

Pirmkārt, par liecinieku nevar būt apsūdzētais pats savā lietā. Tāpat tikai retos gadījumos par apsūdzētā lomu noziedzīgā nodarījumā var liecināt noziedzīgā nodarījuma līdzdalībnieks. Līdzdalībnieks ir persona, uz kuru krīt aizdomas par piedalīšanos noziegumā un pret kuru par to pašu noziegumu sāкта izmeklēšana neatkarīgi no viņa formālās lomas (procesuālā statusa) procesā.

Otrkārt, liecinieka pienākumi var attiekties arī uz tiesnesi. Ja tiesnesis tiek noprotināts kā liecinieks, tad saskaņā ar Vācijas Kriminālprocesa kodeksu viņš tiek atstādināts no tiesneša pienākumu pildīšanas konkrētajā lietā. Lai nepieļautu to, ka apsūdzētais var patvaļīgi izslēgt no procesa sev nevēlamu tiesnesi, nosaucot viņu par liecinieku, tiesvedība pieļauj noprotināšanas ierosinājuma noraidīšanu, ja tiesnesis oficiāli paskaidro, ka viņam attiecībā uz pierādījumu jautājumiem nav ko teikt.

Arī prokurors pilnīgi tiek izslēgts no turpmākās apsūdzības uzturēšanas, ja viņš tiek noprotināts kā liecinieks, jo pretējā gadījumā tiek apdraudēta apsūdzības runas lietišķība un objektivitāte.¹⁴

1.2. Liecinieka vēsturiskā attīstība

Viduslaikos visi ar tiesu saistītie procesi un tiesiskie darījumi bija jāveic publiski ,t.i., tautas priekšā. Gan prasītāja, gan atbildētāja ierašanās uz sēdi bija obligāta. Par neierašanos draudēja sods. Prasītājam pašam bija uzlikts pienākums darīt zināmu atbildētājam par nepieciešamību ierasties tiesā un prasības būtību. Tāpat katrai pusei pašai bija pienākums pierādīt savu taisnību. Lai atvieglotu pusēm liecinieku pieaicināšanu, tiem bija pienākums ierasties tiesā un liecināt. Par atteikšanos liecināt personu varēja pasludināt ārpus likuma. Ja noziedznieks tika pieķerts nozieguma vietā, tā vaina bija viegli pierādāma. Viduslaiku tiesību prakse

---

¹⁴ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa ,1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 247.lpp

nepazīna nevainīguma prezumpciju, bet balstījās uz principu, ka (ne)darbs liecina pret darītāju.

Tā kā nebija pirmstiesas izmeklēšanas un jautājums bija jāatrisina sēdes laikā, balstoties uz pušu sniegtajām ziņām un pierādījumiem, tad lai noskaidrotu patiesību, tiesas procesā izmantoja liecinieku liecības, galvošanu, kā arī ordālījas dažādās formās. Liecinieka liecībām bija liela loma tiesā, tāpēc tika paredzēti bargi sodi par nepatiesu liecību došanu.¹⁵

Saskaņā ar viduslaiku tiesību principu “tiesāt var līdzīgs līdzīgu”, katrai kārtai Livonijā bija savas īpašas tiesības. Tādas bija bruņiniekiem, pilsētniekiem, kā arī zemniekiem. Saskaņā ar tām īpaši zemnieku tiesneši izšķīra civillietas un krimināllietas, bet tiesas sēdes vadīja Livonijas ordeņa vai bīskapu fogti, bīskapu lēņu novados - vasaļi. Tiesas spriedēji jeb zemnieku tiesneši nāca no vietējās sabiedrības, bija lauku kopienas (pagasta) izvirzīti, iespējams, nāca no senām, dižciltīgām dzimtām.¹⁶ Līdz ar to var secināt, ka zemākas kārtas pārstāvis nevar tiesāties ar augstākas kārtas pārstāvi kā ar liecināt pret to, jo viņam nebija tiesības to darīt.

Viduslaikos attiecībā uz sievietēm arī bija ierobežojumi. Tiesiskā dzimumaizbildniecība neļāva sievietēm pilntiesīgi piedalīties tiesas spriešanā. Tiesības viduslaikos lielā mērā bija attiecināmas ne uz atsevišķu indivīdu, bet radniecisku grupu, kurai piederēja cilvēks – dzimtu, ģimeni vai grupas pārstāvi (vecāko, ģimenes galvu). Publiskās varas un tiesību subjekti bija vīrieši, un tiesāt varēja „līdzīgs līdzīgu”, t.i. – savas kārtas ietvaros. Sieviete nepiedalījās karā un meslu, nodevu došanā, parasti arī neveica atriebību un nemaksāja un nesaņēma tiesu noteikto izpirkumu jeb kompozīciju.

Viduslaikos un jauno laiku sākumā sieviete tiesas priekšā, veicot pastāvīgas darbības, bija sastopama izņēmuma kārtā. Sieviete drīkstēja nodot tiesas zvērestu par savu personisko īpašumu (rīta velti), kā sūdzētāja, cietušā, apsūdzētā varēja būt lieciniece par noziegumiem, kas tieši skāra viņu krimināllietu izskatīšanas gadījumos. Specifiskos gadījumos (piemēram, jaundzimušā nāve) – zinoša sieviete varēja būt lieciniece jeb eksperte. Tāpēc sievietes kā publisko tiesu dalībnieces

---

¹⁵ Osipova Sanita. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004, 66.lpp.

¹⁶ Vija Stikāne. “Livonijas zemnieku tiesības”. Rīga: Rīga © 2001. Pieejams :

<https://www.historia.lv/biblioteka/skirkklis/livonijas-zemnieku-tiesibas> [aplūkots 2018.gada 10.maijā]

līdz 16. gs. minētas maz.¹⁷ Vislielākā varbūtība, ka sievietē 16. gs. pati kārtoja tiesu lietas, bija gadījumā, ja viņa bija atraitne, savukārt precētu sieviešu rīcībai bija īpašas atrunas. Dažas ziņas liecina, ka zemnieces kā liecinieces uzklausiņa vasaļu tiesās un burvju prāvās 16. gs. Vairākas zemas kārtas sievietes – muižas kalpone, zemnieces – tika noklaušinātas un liecināja.¹⁸

Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka sievietēm nebija atļauts liecināt, bet bija ļoti reti izņēmuma gadījumi, kad viņas to varēja.

Laikam ejot un attīstoties sabiedrībai ir mainījušās arī personas tiesības. Mūsdienās, persona var tiesāties ar jebkuru personu, ja tā ir aizskārusi tās likumiskās intereses vai tiesības, neskatoties ne uz to, vai persona ir bagāta vai kāda amatpersona, vai parasts iedzīvotājs ar nelieliem ienākumiem un neatkarīgi no dzimuma. No tā izriet, ka persona, neatkarīgi no tās tiesiskā stāvokļa sabiedrībā, ja tai ir zināmi kādi fakti par izdarīto noziegumu, var liecināt pret vainīgo personu, neatkarīgi no tā, kas ir šī persona.

Piemēram, Anglijas krimināltiesās liecinieki kādreiz spēlēja lielu lomu un bija kā svarīgākais pierādīšanas avots konkrētajā lietā, jo nebija īpaši daudz citu veidu kā pierādīt vainīgās personas vainu un dažreiz tikai aculiecinieka liecības bija vienīgie pierādījumi. Savukārt, mūsdienās liecinieku liecības vairs nav tik primāras, jo ir daudzi citi veidi kā pierādīt personas vainu, piemēram, video no kamerām, kas ir uzstādītas parkos, lielveikalos, uz lielceļiem un pilsētas centrā, kas ir kā spēcīgāki un neapgāžamāki pierādījumi nekā liecinieka liecības.¹⁹

---

¹⁷ Vija Stikāne : SIEVIETE LIVONIJAS SABIEDRĪBĀ VIDUSLAIKOS UN JAUNO LAIKU SĀKUMĀ 13.–16. GS. Promocijas darbs 2012.g. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4785/29387-Vija_Stikane_2012.pdf?sequence=1 [aplūkots 2018.gada 9.maijā]

¹⁸ Turpat, 88.lpp.

¹⁹ Paul Roberts, Adrian Zuckerman. Criminal evidence. "Oxford university press" 2004. 212.,213.p.l.

2. LIECINIEKA TIESĪBAS, PIENĀKUMI UN ATBILDĪBA

2.1. Liecinieka tiesības

Lieciniekam ir tiesības zināt, kādā kriminālprocesā viņš uzaicināts liecināt, kādai amatpersonai sniedz ziņas un kāds ir šīs amatpersonas procesuālais statuss, kā arī pirms aptaujas un pratināšanas ir tiesības no procesuālās darbības izpildītāja saņemt informāciju par savām tiesībām, pienākumiem un atbildību, ziņu fiksēšanas veidu, kā arī par tiesībām sniegt liecību viņam labi zināmā valodā, ja nepieciešams, izmantojot tulka pakalpojumus.²⁰

Tātad lieciniekam ir šādas tiesības:

1. liecināt dzimtajā valodā
2. iepazīties ar nopratināšanas protokolu pirmstiesas izmeklēšanā;
3. pieprasīt protokola papildināšanu un labošanu;
4. iesniegt sūdzības par tās personas rīcību, kas izdara pratināšanu;
5. saņemt izdevumu atlīdzību par laiku, kas patērēts sakarā ar ierašanos uz izziņas izdarītāja, prokurora, tiesneša vai tiesas aicinājumu;
6. saņemt atlīdzību par atrašanos no parastā darba;
7. neliecināt pret sevi un saviem ģimenes locekļiem;
8. uz speciālo procesuālo aizsardzību, liecinot krimināllietās par smagiem noziegumiem.²¹

Papildinot septīto punktu, varu piebilst, ka tiesības atteikties no liecību došanas ir lieciniekam attiecībā pret sevi un saviem ģimenes locekļiem vai likumā noteiktā gadījumā – Saeimas deputātiem.²²

Tiesības klusēt (neatbildēt uz jautājumiem) un tiesības neliecināt pret sevi jeb tiesības neizdot pierādījumus pret sevi ir divas patstāvīgas, bet savā starpā saistītas imunitātes. Tiesības neliecināt pret sevi (neizdot pierādījumus) ir plašākas un ietver sevī tiesības klusēt (neatbildēt uz jautājumiem).

²⁰ Latvijas Republikas prokuratūra. Kriminālprocesa likums, Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2017.gada 5.jūlijam. Rīga: Latvijas Republikas prokuratūra. 2017, 93.lpp.

²¹ Meikališa Ārija. Kriminālprocesiālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: "RaKa" 1998, 143.lpp.

²² Meikališa Ārija, Strada-Rozenberga Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 118.lpp

Tiesības neliecināt pret sevi ir pārkāptas, ja izmantoti spaidi, lai iegūtu personu apsūdzību informāciju jau uzsāktā vai sagaidāmā kriminālprocesā. Tātad šīs tiesības nav saistītas tikai ar krimināltiesiskām attiecībām, noteiktu procesu stadiju vai subjekta procesuālo statusu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa noraidījusi viedokli, ka privilēģija neliecināt pret sevi, attiecas tikai uz pašapsūdzošām liecībām, bet ne liecībām par labu sev vai liecībām, kas atbilst patiesībai, apstiprinot aizstāvības pozīciju. Tiesības neliecināt pret sevi nevar saprātīgi ierobežot tikai ar atzīšanos tiesību pārkāpumā vai liecībām, kurām piemīt tiešs inkriminējošs raksturs, jo liecības, kas iegūtas ar piespiešanu un ārēji neliekas pašinkriminējošas, (attaisnojošas piezīmes vai vienkārši informāciju par faktiem) var vēlāk izmantot apsūdzības pamatošanai, lai pretstatītu citiem apsūdzētā paziņojumiem, apšaubītu viņa tiesā sniegtās liecības un tamlīdzīgi.²³ Šo tiesību mērķis ir mazināt nepareizas iztiesāšanas risku, ko rada spaidu ietekme uz apsūdzēto, un respektēt viņa gribu klusēt.²⁴

Tāpat arī bez liecinieka piekrišanas nedrīkst publiskot plašsaziņas līdzekļos procesuālo darbību laikā ar foto, video vai cita veida tehniskiem līdzekļiem fiksētu viņa attēlu, ja vien tas nav nepieciešams noziedzīgā nodarījuma atklāšanai.²⁵

Lieciniekam saskaņā ar Vācijas Kriminālprocesa kodeksu ir šādas tiesības:

- sniegt pilnīgu un saprātīgu, sakarīgu liecību par viņa nopratināšanas priekšmetu;
- neatbildēt uz jautājumiem, atbildes uz kuriem varētu kaitēt, celt neslavu pašam lieciniekam vai viņa tuviniekiem. Šādi jautājumi uzdodami tikai galīgas nepieciešamības gadījumos. Liecinieks bauda tā saucamo aizsardzību pret “nepiedienīgu jautājumu uzbrukumiem”;
- uz zaudējumu kompensāciju, kas radušies sakarā ar ierašanos uz nopratināšanu (ceļa izdevumi utt.)²⁶

Liecinieka nopratināšanas procesuālā kārtība ir reglamentēta Kriminālprocesa kodeksā. Līdzīgi kā Latvijas Kriminālprocesuālajā likumā, arī Vācijā pirms liecinieka nopratināšanas viņam tiek izskaidrots pienākums sniegt patiesas liecības, kā arī tiek paziņots, ka sava liecība būs jāapstiprina ar zvērestu, ja

²³ Māris Leja. “Tiesības neliecināt pret sevi”, Jurista vārds, 06.08.2013., 10.lpp.

²⁴ Turpat, 11.lpp.

²⁵ Latvijas Republikas prokuratūra. Kriminālprocesa likums, Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2017.gada 5.jūlijam. Rīga: Latvijas Republikas prokuratūra, 2017, 94.lpp.

²⁶ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 252.lpp

likumā nav noteikti vai pieļauti izņēmumi. Vienlaikus tiek izskaidrota zvēresta būtība, iespēja izvēlēties laicīgo zvērestu vai reliģiozo zvērestu, kā nepatiesas vai nepilnīgas liecības sniegšanas krimināltiesiskās sekas.

Prokuratūras un policijas darbinieku pienākums ir izskaidrot lieciniekam tiesības atteikties sniegt liecību vai izteikties. Personām, kurām ir tiesības atteikties no liecību sniegšanas, kā arī nepilngadīgo, kas ņemti aizbildniecībā psihiskas slimības dēļ un nevar apzināties atteikšanās no liecības sniegšanas būtību, pārstāvjiem tiesības atteikties no liecības sniegšanas ir jāizskaidro katru reizi pirms nopratināšanas. Liecinieki var atsaukt savu atteikšanos sniegt liecību arī tad, ja agrāk jau liecinājuši, un pat mainīt savas domas šajā jautājumā nopratināšanas laikā.

Liecinieki tiek pratināti atsevišķi, pa vienam. Pratināšanas laikā nav pieļaujama citu liecinieku klātbūtne, lai liecības savstarpēji neietekmētos. Izņēmums – konfrontācija, kas būtībā ir divu liecinieku nopratināšana vienlaikus par vieniem un tiem pašiem jautājumiem. Taču konfrontācija ir patstāvīga izmeklēšanas darbība, un tai nepārprotami ir pratināšanas elementi.²⁷

Nopratināšana sākas ar jautājumu noskaidrošanu par liecinieka personību. Lieciniekam ir tiesības neizteikties par savu dzīvesvietu, ja tam ir pamats. Šīs tiesības domātas cietušo aizsardzībai. Taču tiek ievērots proporcionalitātes princips – šīs tiesības var izmantot, ja ir pietiekams pamatojums liecinieka vai ar viņu saistīto personu apdraudējumam.

Pēc personības datu pārbaudes seko liecinieka nopratināšana pēc būtības, kas principā neatšķiras no Latvijas likumdošanas normām. Atšķirībā no mūsu likumdošanas Vācijas kriminālprocesā ir reglamentēta liecinieka nozvērīnāšana. Pilnvaras pieņemt zvērestu ir tikai tiesnesim. Prokuratūrai šādas tiesības likums nepiešķir. Liecinieki zvērestu dod katrs atsevišķi (civilprocesā ir citādi) un pēc nopratināšanas.

Zvērestu forma ir noteikta Kriminālprocesa kodeksā. Turklāt ir jāatšķir zvēresta formula un zvēresta norma.

1. No Kriminālprocesa kodeksa izriet reliģiozās zvēresta formulas “Jūs zvērat pie visvarenā un viszinošā Dieva...”, “Es zvēru, un lai Dievs mani atstāj, ja tas ir nepatiesība”.

---

²⁷ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1. grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 252.lpp.

2. Zvēresta norma izriet no tā, ka cilvēks, kurš dod zvērestu “pēc tīras sirdsapziņas”, pasaka patiesību un neko nenoklusē. Liecinieka zvēresta došana attiecas arī uz savu personīgo datu patiesu sniegšanu.

Par liecinieka nozvērēšanu lēmumu pieņem tiesnesis. Nav nepieciešams īpašs pamatojums, lai liecinieku nozvērīnātu. Turpretim zvērestu nesniegšanas gadījumi ir jāpamato.

Atkārtotas nopratināšanas gadījumā tajā pašā tiesas procesā tiesnesis jaunas nozvērīnāšanas vietā var nodrošināt liecības patiesīgumu, atsaucoties uz iepriekš doto zvērestu.²⁸

Atgriežoties pie Latvijas likumdošanas un tieši nopratināšanas īpatnībām it sevišķi ir jāizceļ nepilngadīgā nopratināšana, jo ikviena situācija, arī kriminālprocesuāla, kļūst sarežģītāka ikreiz, kad tajā iesaistās nepilngadīgais. Nepilngadīgā rīcībspējas trūkums, kas liedz viņam pašam pilnvērtīgi realizēt savas tiesības, nepieciešamība aizsargāt viņu no iespējamās nepamatoti negatīvas procesa ietekmes, kā arī jurisdikcijas interese pēc objektīva procesa iznākuma ir tas, kas dod pamatu kriminālprocesuālās kārtības atšķirībām attiecībā uz nepilngadīgajiem.²⁹

Bērns liecinieka statusā parasti tiek iztaujāts un nopratināts pats, nevis izmantojot bērna pārstāvja starpniecību. Taču bērnu nopratināšanai ir atsevišķas īpatnības, kas paredzētas, lai pilnībā nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizstāvību.

Nopratināšanai bērns var tikt pakļauts gan pirmstiesas kriminālprocesa laikā, kad tiek vākti pierādījumi un veiktas izmeklēšanas darbības, gan tālākā kriminālprocesa gaitā. Nopratināt var gan bērnu, kas ir cietušā, gan liecinieka, gan apsūdzētā statusā.³⁰

Kriminālprocesa 152.pantā paredzētas šādas pratināšanas īpatnības, ja pratināta tiek nepilngadīga persona.

1. Nepilngadīgā pratināšanas ilgums bez viņa piekrišanas vienā diennaktī nedrīkst pārsniegt sešas stundas, ieskaitot pārtraukumu;

---

²⁸ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa ,1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 253.lpp.

²⁹ Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess Raksti 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis 2010. 320.lpp.

³⁰ Centrs “Dardedze”, “Bērns kā cietušais vai liecinieks kriminālprocesā”, Rīga, 2007. Pieejams: www.canee.net/files/When_your_child_is_a_witness_Latvia.pdf [aplūkots 2018.gada 3.aprīlī]

2. Nepilngadīgo, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu, vai, pēc izmeklēšanas darbības veicēja ieskata, jebkuru nepilngadīgo pratina pedagoga vai tāda speciālista klātbūtnē, kas apmācīts psihologa darbam ar bērniem kriminālprocesā;

3. Vienam no nepilngadīgā likumiskajiem pārstāvjiem, pilngadīgam tuvam radniekam vai uzticības personai ir tiesības piedalīties pratināšanā, ja vien viņš pats nav persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais un ja pret to neiebilst nepilngadīgais. Minētā persona ar izmeklēšanas darbības veicēja atļauju var uzdot jautājumus pratināmajam;

4. Nepilngadīgo, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu, nebrīdina par atbildību par atteikšanos liecināt un apzināti nepatiesas liecības došanu;

5. Ja psihologs norāda procesa virzītājam, ka 14 gadus nerasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai kā citādi atkarīgs, vai seksuālas izmantošanas, var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, tā izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā – ar tiesas lēmumu.

Savukārt, 153.pantā paredzēta nepilngadīgā pratināšana ar psihologa starpniecību noteikts :

1. Ja psihologs uzskata, ka 14 gadus nerasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai kā citādi atkarīgs, vai seksuālas izmantošanas, var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, to var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Ja izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tieša pratināšana izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā – ar tiesas lēmumu;³¹

2. Procesā virzītājs un citas viņa pieaicinātās personas atrodas citā telpā, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka var dzirdēt un redzēt pratināmo personu un psihologu. Pratināmais kopā ar psihologu atrodas telpā, kura piemērota sarunai ar nepilngadīgo un kurā tehniski nodrošināts, ka procesa virzītāja uzdotos jautājumus dzird tikai psihologs;

3. Ja pratināmā persona ir sasniegusi 14 gadu vecumu, psihologs, ievērojot konkrētos apstākļus, nepilngadīgajam izskaidro notiekošo darbību

---

³¹ Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess Raksti 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis 2010, 323.lpp.

nepieciešamību un viņa sniegtās informācijas nozīmi, noskaidro personas datus, uzdod nepilngadīgā psihei atbilstošā formā procesa virzītāja jautājumus, ja nepieciešams, - informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tā atsākšanu;

4. Ja pratināmā persona ir sasniegusi 14 gadu vecumu, procesa virzītājs ar psihologa starpniecību informē nepilngadīgo par veicamās izmeklēšanas darbības būtību, noskaidro viņa personas datus, izskaidro viņa tiesības un pienākumus, kā arī brīdina viņu par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu, uzdod nepilngadīgā psihei atbilstošā formā procesa virzītāja uzdotos jautājumus; ja nepieciešams, - informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tā atsākšanu;

5. Pratināšanas gaitu fiksē saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 141.-143.panta prasībām. Pratināmā nepilngadīgā persona protokolu neparaksta.³²

Kriminālprocesa likums paredz, ka psihologs var savā atzinumā norādīt, ka nav pieļaujama otrreizēja bērna pratināšana, tomēr praksē visbiežāk tiesā tomēr bērns tiek atkārtoti pratināts. Pašreizējais kriminālprocesuālais regulējums tieši neierobežo bērna (gan apsūdzētā, gan cietušā vai liecinieka statusā) pratināšanas reižu skaitu, lai gan faktiski to ierobežo Kriminālprocesa likuma 152.panta ceturrtā daļa. Latvijā nav specializēto tiesu, kas izskata šādus gadījumus, tomēr visiem speciālistiem, tai skaitā, tiesnešiem, prokuroriem un policijas darbiniekiem, kas strādā ar lietām, kurās ir iesaistīts bērns, ir jābūt speciāli apmācītiem darbā ar bērniem (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmā daļa).³³

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, realitātē protams, ir arī problēmas ar nepilngadīgā nopratināšanu, jo kā zināms, nepilngadīgos pratina, tikai speciāli tam paredzētās telpās, bet ne vienmēr to ir iespējams nodrošināt. Piemēram, pašlaik Latvijā bērnu izvaicāšana notiek policijas iecirknī, kas nav tā labākā vieta bērna izvaicāšanai, jo tam neatbilst ne telpas, ne infrastruktūra. Tam piekrīt arī Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes priekšnieks.

Apkopojot Valsts policijas reģionālo pārvalžu sniegto informāciju par nepilngadīgo liecinieku un cietušo pratināšanu kriminālprocesā, Tiesībsarga birojs noskaidrojais, ka Rīgas reģiona pārvaldes teritoriālajos policijas iecirkņos nav

---

³² Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess Raksti 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis 2010, 323.lpp.

³³ Apspriežu dokuments par Eiropas Komisijas paziņojumu par bērnu tiesībām (2011.-2014. gads). Latvijas atbildes1. Pieejams:http://www.lm.gov.lv/upload/sabiedribas_lidzdaliba/atbildes_bern_ties.pdf [aplūkots 2018.gada 3.aprīlī]

specializēti iekārtotu telpu, kas paredzētas nepilngadīgo cietušo liecinieku pratināšanai. Nepilngadīgo pratināšana notiek izmeklēšanas darbību veicēju darba kabinetos, kā arī speciāli paredzētā telpā nepilngadīgo pratināšanai, taču telpas esot jāpiesaka laicīgi, aptuveni četrus mēnešus iepriekš.

Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldē ir septiņi iecirkņi, trijos no tiem nepilngadīgo pratināšana notiek procesa virzītāja darba telpās, bet četros iecirkņos ir katrā pa vienai speciālai telpai bērnu pratināšanai. Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldē ir seši iecirkņi, no tiem trijos ir speciāli ierīkotas telpas nepilngadīgo nopratināšanai, bet Kurzemes reģiona pārvaldē ir pieci iecirkņi, no tiem trijos pieejamas telpas nepilngadīgo nopratināšanai. Savukārt Latgales reģiona pārvaldē ir seši iecirkņi, un nevienā no tiem nav speciāli aprīkotu telpu bērnu nopratināšanai.

Apkopojot iegūto informāciju, secināts, ka ir iecirkņi, kuros sadarbība ar psihologu notiek, kā arī tādi, kur šāda sadarbība nenotiek. Tāpat secināts, ka ir iecirkņi, kuros netiek veikta nopratināto nepilngadīgo cietušo un liecinieku uzskaitē, kā arī konstatēts, ka telpas nav aprīkotas ar atbilstošu tehnisko nodrošinājumu un, lai arī ir telpas, kas paredzētas bērnu pratināšanai, tās ne vienmēr ir draudzīgas bērniem.³⁴

2.2. Liecinieka pienākumi

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 11. pantu lieciniekam ir šādi pienākumi:

(1) Atbildot uz uzdotajiem jautājumiem, jāsniedz tikai patiesas ziņas un jāliecina par visu, kas viņam zināms saistībā ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Tiesības neliecināt ir tikai tām personām, kurām šāda procesuālā imunitāte noteikta Satversmē, šajā likumā un Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos.

(2) Pēc procesa virzītāja pieprasījuma rakstveidā paziņot savu sūtījumu saņemšanas pasta vai elektronisko adresi, kā arī ierasties kriminālprocesu veicošās

---

³⁴Tiesībsargs: nepilngadīgos pratina neatbilstošās telpās. Rīga: Ziņu aģentūra LETA, 2016. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/182434-tiesibsargs-nepilngadigos-pratina-neatbilstosas-telpas.htm> [aplūkots 2018.gada 7.aprīlī]

amatpersonas norādītajā laikā un noteiktajā vietā un piedalīties izmeklēšanas darbībā, ja ir ievērota uzaicināšanas kārtība.

(3) Nedrīkst izpaust aptaujas un nopratināšanas saturu, ja par tā neizpaušanu ir īpaši brīdināts.³⁵

Tātad, lai nodrošinātu normālu tiesvedības garantu, kriminālprocesa likums ir uzlicis lieciniekam šādus pienākumus:

- ierasties uz procesa virzītāja aicinājumu;
- pakļauties procesa virzītāja likumīgām prasībām;
- ievērot tiesas sēdē noteikto kārtību;
- liecināt un piedalīties citās ar liecību došanu saistītās izmeklēšanas darbībās – konfrontēšanā, liecību pārbaudē uz vietas, izmeklēšanas eksperimentā, uzrādīšanā atpazīšanai;
- sniegt patiesu liecību;
- neizpaust pirmstiesas izmeklēšanas datus, informāciju par speciāli procesuāli aizsargājamu personu, ja ir par to neizpaušanu brīdināts.³⁶

Lieciniekam saskaņā ar Vācijas Kriminālprocesa kodeksu ir šādi pienākumi:

- ierasties;
- liecināt;
- dot zvērestu.

Principā katram, kurš pakļaujas Vācijas tiesu varai, arī ārzemniekiem, kas uzturas valstī, ir pienākums ierasties pie tiesneša (izmeklēšanas tiesneša) pēc uzaicinājuma. Arī tajā gadījumā, ja viņam ir tiesības atteikties no liecināšanas.³⁷

2.3. Liecinieka atbildība

Liecinieka atbildība par atteikšanos liecināt un apzināti nepatiesu liecību ir noteikta Kriminālkodeksa (tālāk KK) 176. un 174.pantos. Par atteikšanos liecināt un apzināti nepatiesu liecību pie kriminālatbildības var saukt tikai personu, kas

³⁵ Latvijas Republikas prokuratūra. Kriminālprocesa likums, Ar grozījumiem ,kas izsludināti līdz 2017.gada 5.jūlijam. Rīga: Latvijas Republikas prokuratūra, 2017. 94.lpp.

³⁶ Meikališa Ārija, Strada -RozenbergaKristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 120.lpp.

³⁷ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa ,1.grāmata. Rīga : RaKa ,2000, 248.lpp.

sasniegusi 16 gadu vecumu. Ja liecinieks neierodas bez attaisnojoša iemesla, izziņas izdarītājs, prokurors, tiesa vai tiesnesis var likt viņu atvest piespiedu kārtā. Par liecinieka neierašanos bez attaisnojoša iemesla pēc izziņas izdarītāja vai prokurora aicinājuma šīm amatpersonām ir tiesības sastādīt protokolu un nosūtīt to tiesai, lai tiesnesis izlemtu liecinieka saukšanu pie likumā paredzētās atbildības.

Ja liecinieks traucē tiesas sēdes kārtību un nepakļaujas tiesas sēdes priekšsēdētāja rīkojumiem, viņu ar tiesas lēmumu var izraidīt no sēžu zāles. Par necieņu pret tiesu, kas izpaudusies kā liecinieka nepakļaušanās tiesas sēdes priekšsēdētāja rīkojumam, kā kārtības neievērošana tiesas sēdes laikā vai kā ikvienas personas rīcība, kas liecina par tiesas sēdē vai tiesā pastāvošo notikumu klaju ignorēšanu, var piemērot administratīvo sodu.³⁸

Par nepamatotu atteikšanos liecināt, apzināti nepatiesu liecību un pirmstiesas izmeklēšanas datu, informācijas par speciāli procesuāli aizsargājamu personu izpaušanu, ja par to neizpaušanu ir bijis brīdināts, paredzēta kriminālatbildība³⁹ pēc Krimināllikuma 302.panta vai pēc Krimināllikuma 300.panta.⁴⁰

Ja liecinieks atsakās sniegt izziņas izdarītājam, prokuroram liecību, tiek sastādīts protokols, ierosināta krimināllieta. Pēc izmeklēšanas lieta tiek nosūtīta pēc piekritības. Ja liecinieks atsakās liecināt tiesā, tiesa tiesas sēdē pieņem lēmumu par lietas ierosināšanu un nosūta lietu prokuroram izmeklēšanas veikšanai.

Atteikšanās liecināt var izpausties gan kā liecinieka atteikšanās liecināt vispār, gan kā atteikšanās atbildēt un liecināt par atsevišķiem jautājumiem. Nevar uztvert kā atteikšanos liecināt liecinieka neierašanos pēc izsaukuma neattaisnojoša iemesla dēļ. Šajā gadījumā pret viņu piemērojams procesuālais piespiedu līdzeklis – piespiedu atvešana.

Par apzināti nepatiesas liecības došanu liecinieku sauc pie kriminālatbildības vispārējā kārtībā pēc tam, kad tiesas spriedums lietā, kurā viņš liecinājis, stājies likumīgā spēkā, vai arī pēc tam, kad šī lieta izbeigta.

Liecinieka liecība ir nepatiesa, ja tajā pilnīgi vai būtiski sagrozīti fakti, kas attiecas uz lietu un kam ir nozīme lietas pareizā izmeklēšanā. Nepatiesa liecība ir ne tikai tad, kad liecinieks vai cietušais apgalvo kādus izdomātus faktus, bet arī tad,

---

³⁸ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: "RaKa" 1998, 143.lpp.

³⁹ Meikališa Ārija, Strada-Rozenberga Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 120.lpp.

⁴⁰ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 245.lpp.

ja noklusē zināmus faktus. Apzināti nepatiesa liecība ir iespējama pratināšanā, konfrontēšanā, liecību pārbaudē uz vietas un citādi. Lai liecību varētu uzskatīt par apzināti nepatiesu, ir jāizdibina, ka nepatiesā liecība sniegta ar nodomu, respektīvi, ir jākonstatē tas, ka persona ir apzinājusies, ka tās sniegtā liecība ir patiesībai neatbilstoša.⁴¹

Motīvi, kāpēc kāda persona sniedz apzināti nepatiesu liecību, var būt dažnedažādi. Kā nepatiesu liecību nevar vērtēt liecinieka labticīgu maldīšanos vai nepareizu faktu uztveri un tamlīdzīgi.

Apzināti nepatiesa liecība ir krimināltiesisks jēdziens, taču kriminālprocesā šā jēdziena pareizai izpratnei ir nozīme liecību novērtēšanā.

Par atteikšanos liecināt un apzināti nepatiesu liecību pie kriminālatbildības var saukt tikai personu, kas sasniegusi 14 gadu vecumu.⁴²

Pie atbildības liecinieku var saukt arī par to, ja neierodas bez dibināta iemesla, tad var atvest piespiedu kārtā, kā arī par neierašanos bez attaisnojoša iemesla pirmstiesas izmeklēšanas laikā izziņas izdarītājs vai prokurors var sastādīt protokolu un nosūtīt to tiesai administratīvā soda piemērošanai, ja neierodas uz tiesas aicinājumu, tiesa var sodīt ar naudas sodu līdz 2 minimālajām mēnešalgām.⁴³

Attaisnojoši neierašanās iemesli izslēdz liecinieka atbildību par neierašanos pēc izziņas izdarītāja, prokurora, tiesneša vai tiesas aicinājuma, kā arī izslēdz iespēju piemērot piespiedu atvešanu. Par attaisnojošiem neierašanās iemesliem uzskatāmi nepārvarami vai grūti pārvarami šķēršļi, kas kavē ierašanos, - paša vai ģimenes locekļu smaga slimība, ģimenes locekļa nāve, dabas katastrofa (plūdi, ugunsgrēks u.tml.), transporta sakaru pārtraukšana, kā arī tas, ja procesa dalībnieks pavēsti par ierašanos nav saņēmis laikā, un tamlīdzīgi.

Par pamatotu neierašanās iemeslu var atzīt tikai tādu slimību, kas patiesi kavē ierašanos un ko apliecinājusi ārstniecības iestāde. Ja iespējams, par neierašanos laikus jāpaziņo attiecīgi izziņas izdarītājam, prokuroram, tiesai, tiesnesim.⁴⁴

---

⁴¹ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 245.lpp.

⁴² Turpat, 246.lpp.

⁴³ Meikališa Ārija, Strada-Rozenberga Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000, 120.lpp

⁴⁴ Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa, 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 246.lpp

3. LIECINIEKA LIECĪBA

Pierādījumi krimināllietā ir jebkuri fakti, uz kuru pamata izziņas iestāde, prokurors, tiesnesis un tiesa likumā noteiktā kārtībā nosaka Krimināllikuma paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju esamību vai neesamību, šo nodarījumu izdarījušās personas vainu un citus apstākļus, kam ir nozīme lietas pareizā izlemšanā.

Šos faktus konstatē ar liecinieku liecībām, cietušā liecībām, aizdomās turētā liecībām, apsūdzētā liecībām, eksperta atzinumu, lietiskajiem pierādījumiem, izmeklēšanas un tiesu darbības protokoliem un citiem dokumentiem.⁴⁵

Liecinieka liecība ir ziņas, ko liecinieks sniedz par faktiem, kurus personiski uztvēris ar saviem maņu orgāniem vai arī uzzinājis par tiem no citām personām. Līdz ar to liecinieka liecība ir viens no pierādīšanas līdzekļiem krimināllietā.⁴⁶

Krievijā liecinieka liecības ir ziņas, no personas, kura nenes atbildību par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, par apstākļiem, kuriem ir nozīme lietā.⁴⁷

Jēdzienam "liecinieku liecības" ir vairākas nozīmes. Ar to apzīmē faktiskās ziņas, ko izmeklētājam vai tiesai mutvārdiem sniedz persona, kas aicināta un tiek nopratināta kā liecinieks. Liecinieka liecības ir arī faktiskā ziņas, kas ietilpst nopratināšanas protokolā, un arī pats protokols kā pierādīšanas līdzeklis. Lai liecinieka liecības novērtētu un pareizi noteiktu to nozīmi patiesības noskaidrošanā, jāizprot gan to veidošanās un tapšana, gan procesuālā dokumentācija.

Par liecinieku liecību priekšmetu var būt jebkuri fakti, kas zināmi lieciniekam, ja tiem ir nozīme krimināllietā. Šādu faktu apjoms var būt ļoti plašs, tie var attiekties uz jebkuru lietā noskaidrojamo apstākli. Liecinieku var pratināt ne vien par faktiem, kas jāizzina, lai noskaidrotu noziegumu un tā izdarītāja vainu, bet arī par blakusapstākļiem. Piemēram, no liecinieka liecībām var izzināt apsūdzētā un cietušā personības raksturojumu, viņu savstarpējās attiecības; ar liecībām var

⁴⁵ Kristīne Strada – Rozenberga. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2002, 163.lpp.

⁴⁶ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: "RaKa" 1998, 141.lpp.

⁴⁷ Карнеева Л. М., Ратинов А. В., Степичев С. С., «Теория доказательств в советском уголовном процессе, Часть особенная.», Москва: «Юридическая литература» 1967.год. 71.с.

pārbaudīt pierādījumu faktu savstarpējo sakaru, kontrolēt citu pierādījumu ticamību utt.

Liecinieka liecību priekšmets vienmēr ir fakti, ko liecinieks personiski uztvēris, bet nav obligāti, lai tas būtu sākotnējs uztvērumš, t.i., nav absolūti nepieciešams, lai liecinieks pats būtu redzējis vai dzirdējis tos faktus un norises, par kurām viņš liecina.⁴⁸ Liecinieks var atstāstīt arī no citām personām dzirdēto vai sniegt citādu atvasinātu pierādījumus, piemēram, izstāstīt ziņas, ko par lietā noskaidrojamiem apstākļiem iegūvis no kādiem materiāliem objektiem vai dokumentiem. Taču visos gadījumos, kad liecinieks sniedz atvasinātus pierādījumus, viņam precīzi jānorāda avots, no kura tie iegūti, jāapraksta attiecīgo ziņu iegūšanas laiks, veids un apstākļi. Tas ir nepieciešams, lai varētu pārbaudīt atvasināto pierādījumu ticamību, noskaidrot to nozīmi lietā. Atvasināto pierādījumu avots izmeklētājam jāatrod un liecinieka sniegtās ziņas jāpārbauda pēc pirmavota (KPK 52.p. IV d.). No šā pienākuma izmeklētājs ir atbrīvots tikai tad, ja skaidri zināms, ka sākotnējais pierādījumu avots zudis, piemēram, mirusi persona, no kuras dzirdēto liecinieks atstāta, vai gājis bojā materiālais objekts, no kura liecinieks guvis informāciju.

Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā atšķirībā no vairuma citu savienoto republiku kriminālprocesa kodeksu ir tieši noteikts, ka par liecinieku liecības priekšmetu var būt vienīgi lietā noskaidrojamie apstākļi.

Procesuālajā teorijā ir iztirzāts jautājums, vai par liecinieka liecības priekšmetu var būt tikai faktiskās ziņas vai arī liecinieka vērtējumi, secinājumi un kāda tiem ir pierādījumu nozīme.

Liecinieka sniegtajās ziņās neizbēgami ietilpst vērtējumi, jo katrs uztvērumš pirms liecināšanas tiek pārstrādāts liecinieka apziņā, saistās ar iepriekšējo pieredzi, speciālajām zināšanām utt. Liecinājumu nevar atraut no tā racionālā pamata, no slēdzieniem un secinājumiem kā ziņu sniegšanas dabiskās formas. Aizliegt lieciniekam liecināšanas norisē faktiskajās ziņās ietvert arī vērtējumu un pat sniegt šīs ziņas gatavu izskaidrojumu veidā praktiski nav iespējams. Cita lieta ir padarīt vērtējumus par liecināšanas priekšmetu, t.i., tos no liecinieka prasīt, apzināti tiecoties piešķirt tiem pierādījumu nozīmi lietā.⁴⁹

---

⁴⁸ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 229.lpp.

⁴⁹ Turpat, 230.lpp.

Likums nosaka, ka no liecinieka iegūstamas ziņas par lietā noskaidrojamiem apstākļiem. Tātad, ja ziņas, kurām ir nozīme lietā, ir vērtējums un liecinieks par to var sniegt informāciju, tad liecinieka vērtējumi ir ne tikai pieļaujami, bet pa nepieciešami, jo tie attiecas uz lietu. Kā piemērus var minēt liecinieka liecību par apsūdzētā vai cietušā raksturu un viņu savstarpējām attiecībām vai arī liecību par kādu objektu un parādību īpašībām un to raksturu. Taču, ja vērtējums nav tieši tā informācija, kas krimināllietā ir nepieciešama, bet pauž tikai liecinieka personisko attieksmi pret faktiem, par kuriem viņš liecina, t.i., viņa viedokli, tad acīmredzot šādi vērtējumi no liecības jāizslēdz. Tiem nevar būt arī pierādījumu nozīme lietā. Krimināllietā noskaidrojamos apstākļus un faktus, ar kuriem šie apstākļi tiek pierādīti, novērtē nevis liecinieks, bet personas, kam likums to uzlicis par pienākumu, t.i., procesa virzītāji (tiesa, prokurors, izmeklētājs, izziņvedis), un aktīvie lietā ieinteresētie procesa dalībnieki likuma pieļautajās robežās.

Liecinieka slēdzieni un secinājumi, kad tie pieder pie lietā noskaidrojamiem apstākļiem un līdz ar to ir pieļaujami, nedrīkst būt tikai nepamatots subjektīvs viedoklis; vērtējumi jāizskaidro ar faktiem, no kuriem tie izriet. Tāpēc visos gadījumos liecinieka liecībās skaidri jānodala faktiskās ziņas, ko liecinieks sniedz, un šo faktu vērtējums un izskaidrojums. Liecības vienmēr tiek piesātinātas ar aprakstīto faktu, citu personu darbību un rīcības izskaidrojumiem, bet ar tiem nedrīkst aizstāt faktus.⁵⁰

Ja liecinieka liecībā akti tiek atsijāti no vērtējumiem un izskaidrojumiem, tas lielā mērā var sekmēt objektīvās patiesības noskaidrošanu. Par ideālu būtu jāuzskata tāds abstrakts liecinieks, kura liecība saturētu ziņas tikai par objektīvās realitātes faktiem bez personiskiem slēdzieniem un secinājumiem, taču praktiski tas nav iespējams.

Atsevišķos gadījumos par liecības priekšmetu var būt arī tādi vērtējumi, ko sniedz liecinieks – nozares speciālists, piemēram, ārsta vērtējumi par pacienta slimības stāvokli un norisi, inženiera – aculiecinieka vērtējumi par tehniskas ierīces stāvokli nelaiemes gadījuma brīdī. Speciālistu vērtējumiem ir pierādījumu nozīme lietā, kaut arī tie neaizstāj eksperta atzinumu. Šādās vērtējošās liecībās ietvertais novērtējums izriet no tādu faktu uztveres, kurus nevar konstatēt cilvēks, kam nav vajadzīgo speciālo zināšanu. Tāpēc liecinieka – speciālista vērtējošā liecība pēc

---

⁵⁰ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 231.lpp.

būtības ir speciālista uztverto faktu attēlojums un tādad arī liecinājums par faktiem.

Summējot teikto, jāsecina, ka par liecinieka liecību priekšmetu var būt jebkuras faktiskas ziņas un arī liecinieka vērtējošie spriedumi, kas attiecas uz krimināllietā noskaidrojamiem apstākļiem. Liecinieka vērtējumiem un izskaidrojumiem ir pierādījumu nozīme tikai tad, ja tie izriet no viņa pieredzes vai speciālajām zināšanām un tādad arī balstās uz faktiem.

Liecinieka personiskajiem viedokļiem par ziņām, ko satur viņa liecības, nav pierādījuma nozīmes.⁵¹

Liecinieka liecības nozīmi nosaka :

1. tās ieguves avots;
2. ieguves veids;
3. saturs;
4. liecībā ietverto faktisko ziņu noderība patiesības noskaidrošanai.⁵²

Liecinieka liecības kā pierādīšanas līdzekļa nozīme ir tieši proporcionāla tam, ko īsti krimināllietā var pierādīt ar liecībā ietvertajiem faktiem. Liecinieka liecības nozīme nav šķirama no tajā ietverto pierādījumu faktu nozīmes. Tāpēc liecinieka liecības nozīme lietā var būt dažāda atkarībā no tā, vai faktiskās ziņas, ko liecinieks sniedz ir tiešie vai netiešie pierādījumi, vai ar šīm ziņām var konstatēt pierādīšanas priekšmeta elementu, vai tās noder tikai netiešo pierādījumu pierādīšanai vai arī konstatē tikai tādu blakusapstākli, kam vēl pašam jāpiešķir netiešā pierādījuma nozīme.

Liecinieka liecībai kā ziņām, kas iegūtas no personiskā pierādījuma avota, ir raksturīgā atšķirība no ziņām, kas iegūtas no lietiskā pierādījumu avota. Tāpat kā no jebkura personiska pierādījumu avota iegūtām ziņām, arī tai informācijai, kas tiek iegūta no liecinieka, ir nevis statisks, bet dinamisks raksturs. Liecinieka liecību pratināšanas norisē var dinamiski modificēt. Jautājumu un atbilžu struktūra pratināšanas gaitā var piešķirt liecinieka liecībai plašāku vai šaurāku saturu, var padarīt to faktiem bagātāku vai nabagāku, var dot tai noteiktu ievirzi. Jautājumu un atbilžu struktūra liecināšanas norisē ļauj vienlaikus gan iegūt ziņas, gan kontrolēt to objektīvo pareizumu, tas ir , ticamību, gan arī zināmā mērā tūlīt kontrolēt saņemtās informācijas patiesumu. Nevienas no šīm iespējām nav pierādīšanā ar tā

⁵¹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980. 233.lpp.

⁵² Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga : "RaKa" 1998, 141.lpp.

saucamajiem “mēmajiem lieciniekiem” - lietiskajiem pierādījumiem un dokumentiem.

No citiem personiskajiem pierādījumu avotiem un pierādīšanas līdzekļiem – cietušā, aizdomās turētā un apsūdzētā liecībām – liecinieka liecība atšķiras ar to, ka liecinieks parasti nav ieinteresēts lietā. Tāpēc liecinieka liecības dinamiskais raksturs piešķir tai sevišķu nozīmi lietā meklējamo faktu izzināšanā.

Liecinieka liecību reālā nozīme krimināllietā atklājas tikai to novērtēšanas gaitā, kad tiek noskaidrota liecībās ietvertu pierādījumu faktu attiecināmība un pašu liecību patiesums un ticamība.

Liecinieka liecību novērtē pakļaujas vispārīgiem pierādījumu pārbaudes un novērtēšanas nosacījumiem.

Novērtējot liecinieka liecības, jānoskaidro:

1. vai viņš ir godprātīgs un saka patiesību;
2. vai viņa ziņas atbilst objektīvai īstenībai;
3. vai viņa ziņas ir attiecināmas uz konkrēto krimināllietu, jo tikai tādām liecinieku liecībām, kurās ir ar lietu saistīti fakti vai ziņas, var izmantot kā pierādījumus.⁵³

Visi liecinieka liecības novērtēšanas posmi, izņemot divus pēdējos, ļoti maz atšķiras no citu pierādījumu novērtēšanas. Tie principiāli vienādi aptver pierādīšanas līdzekļa formālās noderības un likumības noskaidrošanu un loģiskos secinājumus no tajā ietvertajām faktiskajām ziņām.

Pavisam cita aina atklājas, ja aplūko liecinieka liecību no tās subjektīvā patiesuma un objektīvās ticamības viedokļa. Šai novērtēšanas posmā spilgti izpaužas personisko pierādījumu īpatnības, kas izriet no tā, ka faktus, par kuriem liecinieks liecina, viņš ir uztvēris ar saviem sajūtu orgāniem un saglabājis citiem nepieejamā krātuvē – savā atmiņā – un tad mazāk vai vairāk transformētus tos sniedz nopratināšanā.⁵⁴

Principā tiek prezumēta liecinieka godprātība, kā arī neieinteresētība lietā atšķirībā no cietušā, aizdomās turētā un apsūdzētā. Taču praksē liecinieka situācija krimināllietā bieži vien ir tāda, kas liek vērtēt viņa liecības patiesumu ar sevišķu rūpību. Tātad visos gadījumos, kad ir ziņas par liecinieka kaut kādu, pat varbūtēju ieinteresētību lietā, par kaut kādiem reāliem motīviem, kas varētu liecinieku

⁵³ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: “RaKa” 1998, 142.lpp.

⁵⁴ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: “Zvaigzne” 1980, 234.lpp.

pamudināt patiesību slēpt, to izkropļojot vai apliecināt lietā izdomātus faktus, ir nepieciešama liecinieka liecību rūpīga pārbaude.

Lai pārlicinātos par liecinieka godprātību un tā liecības patiesumu, praktiskajā tiesvedībā tiek lietoti šādi līdzekļi un paņēmieni:

1. To motīvu noskaidrošana, kuri varētu pamudināt liecinieku dot nepatiesu liecību;
2. Rūpīga nopratināšana, kurā cenšas fiksēt raksturīgās to faktu detaļas, par kuriem liecinieks liecina;
3. Iekšējo pretrunu konstatēšana liecībā;
4. Liecinieka sniegto ziņu salīdzinājums ar citiem lietā ticami konstatētiem faktiem;
5. Liecinieka konfrontēšana ar citām lietā nopratinātām personām, kuras par tiem pašiem apstākļiem liecinājušas citādi;
6. Liecību pārbaude uz vietas;
7. Izmeklēšanas eksperiments u.c.

Vairumā gadījumu šo paņēmienu izmantošana dod iespēju konstatēt liecinieku liecību kvalitāti, pārlicināties par liecību patiesumu.

Liecinieka liecības tapšanu ir pieņemts iedalīt šādos trijos posmos:

- Faktu uztvere un iegaumēšana;
- Iegaumētā saglabāšana atmiņā;
- Atmiņā saglabātā reproducēšana nopratināšanā.

Jaunākajos pētījumos šis tradicionālais iedalījums atzīts par nepietiekamu, jo tas neaptver visas liecinieka liecības tapšanas fāzes.⁵⁵

Cilvēka psihes struktūrā izšķir trīs savstarpēji saistītas parādības: psihiskos procesus, psihiskos stāvokļus, un personības īpašības. Liecinieka liecību izpētījumos ir svarīgi orientēties šajās psihiskajās parādībās, jo gan atsevišķi psihiskie procesi, gan psihiskie stāvokļi, kādos var atrasties liecinieks faktu uztveres vai liecināšanas brīdī, un arī viņa personības īpašības lielā mērā ietekmē kā faktu uztveri, tā arī iegaumēšanu un arī pašu liecinājumu.

Psihiskos procesus iedala izziņas procesos (sajūtas un uztvere, atmiņa, domāšana, iztēle) gribas procesos (mērķtiecība, darbības motivācija, nolēmums,

---

⁵⁵Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 234.-236.lpp.

izpilde, paškontrolē un citi) un emocionālajos procesos (prieks, bēdas, bailes, dusmas, naidis, šausmas, izmisums un citi).⁵⁶

Cilvēks neuztver tikai kailu realitātes atveidu, kā tas notiek, piemēram, fotogrāfijā. Cilvēka apziņa it kā sagaida katru jaunu uztvērumu un to tūlīt apgaismo, izskaidro, saista ar iepriekš iegūto pieredzi un zināšanām. Uztvertais apziņā vienmēr pārveidojas sakarā ar domāšanu, iztēli un emocijām. Ja sākotnēji uztveri pavada nevis mierīga domu plūsma, bet spēcīgi emocionāli procesi – afekti (šausmas, izmisums, naida uzliesmojums), tad liecinieka apziņā uztvere var atainoties tādos slēdzienos un secinājumos, kas pilnīgi izkropļo objektīvās norises gaitu un faktu saturu.

Šai ziņā svarīgi ir daudzi eksperimentālās psiholoģijas dati, piemēram, pat šķietami tik sekundāra patiesība, ka cilvēks (liecinieks) vienlaikus spēj apzināti uztvert ne vairāk kā sešus objektus.⁵⁷

Liecinieka liecība kā pierādīšanas līdzeklis literatūrā ir maz analizēta. Liecinieka liecību novērtēšanā par standartu ir kļuvis liecības avota (paša liecinieka) un liecības procesuālās dokumentācijas (nopratināšanas protokola) raksturojums. Bet, kā jau teikts, liecinieka liecības tiek saprastas dažādi:

- Kā faktiskās ziņas, ko mutvārdiem sniedz persona, kas tiek nopratināta kā liecinieks;
- Kā šo faktisko ziņu atspoguļojums protokolā;
- Kā pats procesuālais dokuments – liecinieka nopratināšanas protokols kā pierādīšanas līdzeklis.

Novērtējot liecinieka liecības kā pierādīšanas līdzekli un arī kā tajā ietvertos pierādījumu faktus, jāņem vērā visi trīs nosauktie liecinieka liecības aspekti. Tas ir vajadzīgs tāpēc, ka faktiskās ziņas, ko mutvārdiem sniedz liecinieks, vienmēr ir daudz plašākas, vispusīgākas, bagātākas ar faktisko materiālu nekā šo ziņu lakoniskais atspoguļojums izmeklētāja uzrakstītajā protokolā, bet pašam protokolam kā procesuālam aktam jāatbilst likumā noteiktajām liecinieka liecības procesuālās dokumentācijas prasībām. Visiem šiem trim aspektiem ir nozīme liecinieka liecības un tajā ietverto pierādījumu faktu pareizā novērtējumā.

---

⁵⁶ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 237.lpp.

⁵⁷ Turpat, 238.lpp.

Liecinieka liecības došanas pirmais posms – mutvārdu liecinājums, kas ir liecinieka liecība vistiešākajā nozīmē, dažādi izpaužas pirmstiesas izmeklēšanā, pirmās instances tiesas sēdē un tālākajā tiesvedības gaitā – kasācijas un uzraudzības instancē. Pirmās instances tiesas sēdē liecinieka mutvārdu liecinājumu uztver visi procesuālās darbības subjekti, kam ir tiesība piedalīties liecinieka liecības novērtēšanā. Turpretim pirmstiesas izmeklēšanā tieši vērot un uztvert mutvārdu liecinājumu var tikai izmeklētājs, kas liecinieku personiski pratina. Bet kasācijas un uzraudzības instancē mutvārdu liecinājumam vispār nav vietas.

Pēc mutvārdu liecinājuma fiksēšanas tas kļūst par dokumentu, kas glabā liecinieka sniegto informāciju. Pie tam ļoti svarīgi ir tas, ka liecinieka liecība kā nopratināšanas protokols nekad nevar pretendēt uz pilnīgu identitāti ar to informāciju, ko liecinieks mutvārdos sniedzis izmeklētājam vai tiesā. Protokolā ietilpst tikai tā daļa no liecinieka sniegtās informācijas, ko izmeklētājs vai tiesas sēdes priekšsēdētājs un sekretārs atzinuši par nozīmīgu izmeklējamai krimināllietai. Kaut arī šīs amatpersonas pa lielākai daļai pareizi uztver un atsijā faktus, kam ir nozīme lietā, tomēr praksē sastopami gadījumi, kad no liecinieka mutvārdu liecinājuma protokolā iekļūst ne tā faktiskās ziņas, kam ir nozīme patiesības noskaidrošanā. Tādi mutvārdu liecinājuma raksturīgie elementi kā liecināšanas veids vai tonis, liecinieka izteiksmes formas savdabība protokolā izzūd pilnīgi.⁵⁸ Sevišķi tas sakāms par mazgadīgo liecinieku liecībām, kurās patiesības noskaidrošanai var būt svarīga katra nianse. Tādējādi pirmstiesas izmeklēšanā fiksētā liecinieka liecība līdz šim nevarēja pretendēt uz tādu tās atspoguļojumu protokolā, kas visos apstākļos garantētu to faktisko ziņu procesuālo nopratināšanu, kurām var būt nozīme patiesības noskaidrošanai lietā. Tagad likums ir devis iespēju visu šos trūkumus novērst. Kopš 1967.g.27.aprīļa, kad Latvijas PSR kriminālprocesa kodekss tika papildināts ar jaunu, 85.pantu par skaņu ierakstu pielietošanu nopratināšanā, liecinieka mutvārdu liecinājumu iespējams pilnā apjomā un ar visām tā īpatnībām fiksēt magnetofona lentē, kas uzglabājama kā pielikums pie nopratināšanas protokola. Skaņu ierakstu pēc vajadzības var atskaņot, tādējādi reproducējot liecinieka mutvārdu liecinājumu un pratināšanas norisi pilnā apjomā ar visām to niansēm.

---

⁵⁸ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: "Zvaigzne" 1980, 254.lpp.

Liecinieka liecību skaņu ieraksts nav patstāvīgs pierādīšanas līdzeklis, tas, līdzīgi plāniem, fotouzņēmumiem, shēmām un citiem materiāliem, ir tikai pielikums pie nopratināšanas protokola. Skaņu ierakstam var būt ļoti svarīga nozīme liecinieka liecības pareizā novērtēšanā.

Ar likumu ir reglamentēts arī īpašs liecinieka liecību ticamības praktiskas pārbaudes paņēmieni – tā saucamā liecību pārbaude uz vietas (KPK 185.p.). Ar liecību pārbaudi uz vietas saprot jau nopratinātas personas (liecinieka, cietušā, aizdomās turētā, apsūdzētā) apliecināto apstākļu ticamības noskaidrošanu tieši tajā vietā, uz kuru liecinājums attiecas. Šādas pārbaudes nolūks nav iegūt no liecinieka jaunas ziņas, bet tikai apstiprināt sniegto ziņu pareizumu un ticamību. Liecinieks pats uzrāda vietu, uz kuru attiecas viņa liecība (piemēram, zādzības, aplaupīšanas, miesas bojājumu nodarīšanas vietu), un tieši parāda, kā viņš novērojis nozieguma notikumu vai kādu tā apstākli, kam ir nozīme lietā. Ar liecību pārbaudi uz vietas parasti netiek iegūti jauni pierādījumu fakti, bet tiek praktiski pārbaudīta jau iegūtās informācijas ticamība.⁵⁹

Liecību pārbaudei uz vietas nav nepieciešams iepriekšējs lēmums.⁶⁰ Liecību pārbaude uz vietas procesuāli nostiprina protokolā, ko raksta, ievērojot vispārējos izmeklēšanas darbību protokola rakstīšanas noteikumus. Protokols par liecību pārbaudi uz vietas ir vienīgais “liecinieks”, kas atspoguļo liecību pārbaudē uz vietas iegūto informāciju, kura tālākā izmeklēšanas laikā būs pamats attiecīgiem slēdzieniem, secinājumiem.⁶¹ Protokols juridisku spēku iegūst pēc tam, kad to ir parakstījušas visas pasākuma dalībpersonas.⁶²

Secināt var to, ka, jo ātrāk liecinieku nopratina, jo labāk. Tāpēc ir ļoti svarīgi liecinieku pratināt ne pārāk ilgu laiku pēc notikuma, ko viņš uztvēris. Sevišķi ātri atmiņā zūd precīzais notikuma laiks – stunda, diena, pat nedēļa, ja vien notikums apziņā ar blakus asociācijām nav saistīts ar citiem līdztekus novērotiem faktiem. Rets cilvēks spēj pateikt, kur viņš bijis un ko darījis zināmā dienā un stundā pirms 4 – 5 dienām. Uz šādiem jautājumiem faktiski bijušo liecinājumā aizstāj parastais,

---

⁵⁹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: “Zvaigzne” 1980, 256.lpp.

⁶⁰ Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga : “RaKa” 1998, 140.lpp.

⁶¹ Meikališa Ārija. Prmstiesas izmeklēšana. Biznesa augstskola “Turība” 2001, 178.lpp.

⁶² Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga : “RaKa” 1998, 140.lpp.

kas izriet no tās dienas režīma, kāds lieciniekam attiecīgajā laika posmā bijis parasts.⁶³

---

⁶³ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Vispārīgā daļa. Rīga: "Zvaigzne" 1970, 337.lpp.

4. LIECINIEKA AIZSARDZĪBA

Liecinošo personu aizsardzības programma ir nozīmīgs elements smagus un sevišķi smagus noziegumus izdarījušu personu saukšanai pie kriminālatbildības. Īpaši, ja runājam par krimināllietām, kuras skar organizētās noziedzības darbības sfēru, piemēram, pasūtījuma slepkavības, nelegālo narkotisko vielu tirdzniecību, ieroču tirdzniecību, cilvēku tirdzniecību un citus smagus noziegumus. Liecinieku aizsardzības programma lielā daļā demokrātisko valstu ir viens no atslēgas elementiem, lai iegūtu liecības un pietiekamus pierādījumus notiesājošam spriedumam. Ikvienam valsts iedzīvotājam jābūt drošam, ka valsts spēs nodrošināt aizsardzību.⁶⁴

Personu speciālā procesuālā aizsardzība ir daļa no efektīvas tiesvedības, kas vienlaikus garantē gan personas likumīgo interešu un tiesību, gan valsts interešu aizsardzību, jo noziedzības eskalācijas apstākļos personu motivācijai sniegt liecības, darboties tiesvedības interesēs, ir izšķiroša nozīme.⁶⁵

Tradicionāli likums nosaka, ka sniegt liecību un citādi palīdzēt likumu realizācijā ir personas pienākums. Mūsdienu sabiedrībā, parādoties organizētajai noziedzībai, ir būtiski mainījušies apstākļi, kuros jārealizē šis pienākums: liecinieka morālo pienākumu nereti ir pārmākušas bailes par viņa drošību. Tādējādi uzsvars no liecinieka pienākuma pildīšanas ir pārvietojies uz valsts pienākumu, lai nodrošinātu efektīvu liecinošos personu aizsardzību. No indivīda subjektīvajām tiesībām pret valsti izriet arī tiesība, ka valsts aizsargā personu pret citiem indivīdiem, ja tie prettiesiski apdraud viņa cilvēktiesības. Šādi apdraudējumi ir, piemēram, cilvēka dzīvības (Satversmes 93.pants), fiziskās neaizskaramības (Satversmes 95.pants), veselības (Satversmes 111.pants) u.c. apdraudējumi.⁶⁶

Latvijā speciālā procesuālā aizsardzība tiek piemērota no 1998. gada. Darbības laikā uzkrāta nozīmīga pieredze liecinieku aizsardzības nodrošināšanā. Latvijas tiesībsargājošās iestādes liecinieku aizsardzības programmas ietvaros sekmīgi sadarbojas ar citu valstu tiesībsargājošajām iestādēm. Mūsu valsts ir

---

⁶⁴ Liecinošo personu aizsardzība. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/liecinoso-personu-aizsardziba> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

⁶⁵ Speciālista viedoklis. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://tiesas.lv/specialista-viedoklis> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

⁶⁶ Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA "Biznesa augstskola Turība", 2008, 97.lpp.

noslēgusi sadarbības līgumus ar virkni valstu, sākot no mūsu kaimiņvalstīm Lietuvu, Igauniju un citām Baltijas reģiona valstīm, beidzot ar attālākām Eiropas valstīm un ASV Maršala dienestu.⁶⁷

Šobrīd Latvijā noziedzīgo nodarījumu atklāšanas dalībpersonu aizsardzību reglamentē vairāki normatīvie akti - Latvijas Kriminālprocesa kodekss, Operatīvās darbības likums, Krimināllikums un likums "Par valsts noslēpumu". Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 9.A nodaļa regulē jautājumus, kas saistīti ar krimināllietā liecinošo personu speciālo procesuālo aizsardzību.⁶⁸ Operatīvās darbības likums paredz speciālo aizsardzību arī personām, kas neliecina krimināllietā un tādēļ nevar tikt atzītas par speciāli procesuāli aizsargājamām personām, bet kuras citādā veidā piedalās organizētas grupas izdarīta smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā. Krimināllikuma 305. pants paredz kriminālatbildību par likumā noteiktās personu speciālās procesuālās aizsardzības kārtības neievērošanu.

Likums "Par valsts noslēpumu" nosaka, ka operatīvās darbības subjektu darba organizācija, metodes un operatīvās darbības pasākumu plāni, kā arī informācija par personām, kas iesaistītas speciālajā procesuālajā aizsardzībā, ir atzīstama par valsts noslēpumu.

Lai uzlabotu krimināllietā liecinošo personu aizsardzības sistēmu, kā arī, lai novērstu spēkā esošo normatīvo aktu trūkumus, ir izstrādāts Personu speciālās aizsardzības likums un Kriminālprocesa likums, kurā ir noteikta šo personu aizsardzība.⁶⁹ Kriminālprocesa likums un Personu speciālās aizsardzības likums nosaka kārtību, kādā notiek speciālās procesuālās aizsardzības noteikšana. Atbilstoši tiesiskajai reglamentācijai ir šādi speciāli procesuālās aizsardzības noteikšanas posmi:

1. Iesnieguma iesniegšana par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu;⁷⁰
2. Iesnieguma izvērtēšana, procesa virzītāja ierosinājums;

---

⁶⁷Liecinošo personu aizsardzība. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams:

<https://www.tiesas.lv/liecinoso-personu-aizsardziba> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

⁶⁸Speciālista viedoklis. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://tiesas.lv/specialista-viedoklis> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

⁶⁹Speciālista viedoklis. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://tiesas.lv/specialista-viedoklis> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

⁷⁰Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA "Biznesa augstskola Turība", 2008, 97.lpp.

3. Lēmuma pieņemšana par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu;

4. Speciālās procesuālās aizsardzības pasākumu piemērošana.

Pirmais posms. Krimināllietā liecinošo personu speciālās procesuālās aizsardzības kārtība reglamentēta Kriminālprocesa likuma 17.nodaļā.⁷¹ Tiesības uz speciālo aizsardzību ir personai, kas liecina kriminālprocesā, tas ir, cietušajam, lieciniekam vai citai personai, kura liecina vai liecinājusi par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī nepilngadīgajam, kurš liecina par ⁷²Krimināllikuma 161.p. - Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (Par dzimumakta, anāla vai orāla akta izdarīšanu vai dzimumtieksmes apmierināšanu pret dabiskā veidā, vai citādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni, ja tas izdarīts ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, un to izdarījusi pilngadīga persona). 162.p. - Pavešana netiklībā (Par sešpadsmit gadu vecumu nenasniegušas vai bezpalīdzības stāvoklī esošas personas pavešanu netiklībā, tas ir, par tādas seksuāla rakstura darbības izdarīšanu bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni nolūkā apmierināt savu dzimumtieksmi vai izraisīt dzimuminstinktu cietušajā, ja to izdarījusi pilngadīga persona vai ja tas izdarīts, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo). 172.p. – nepilngadīgā iesaistīšana noziedzīgā nodarījumā.⁷³

Tiesības uz procesuālo aizsardzību ir arī personai, kuras apdraudējums var ietekmēt kriminālprocesā liecinošo personu vai arī personai, kura neliecina kriminālprocesā, bet piedalās smaga vai sevišķi smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā, kā arī personai kura sakarā ar minēto personu darbībām ir apdraudēta.⁷⁴

Speciālo aizsardzību nodrošina izmantojot Operatīvās darbības likumā noteiktos operatīvās darbības pasākumus ⁷⁵, kas ir uzskaitīti Operatīvās darbības

---

⁷¹ Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA "Biznesa augstskola Turība", 97.lpp.

⁷² Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 311.lpp.

⁷³ Krimināllikums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]

⁷⁴ Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 311.lpp.

⁷⁵ Turpat, 316.lpp.

likuma 6. pantā: (1) Operatīvās darbības saturs ir operatīvās darbības pasākumi un to īstenošanas metodes. Operatīvās darbības pasākumi ir:

- 1) operatīvā izzināšana;
- 2) operatīvā novērošana (izsekošana);
- 3) operatīvā apskate;
- 4) operatīvā paraugu iegūšana un operatīvā izpēte;
- 5) personas operatīvā aplūkošana;
- 6) operatīvā iekļūšana;
- 7) operatīvais eksperiments;
- 7¹) kontrolētā piegāde;
- 8) operatīvā detektīvdarbība;
- 8¹) operatīvā darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā;
- 9) operatīvā korespondences kontrole;
- 10) operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem;
- 11) operatīvā sarunu noklausīšanās;
- 12) operatīvā publiski nepieejamas vietas videonovērošana.

(2) Šajā pantā dots pilnīgs operatīvās darbības pasākumu uzskaitījums, un to var grozīt vai papildināt tikai ar likumu.

(3) Operatīvās darbības pasākumu gaitā var izdarīt ierakstus ar video un audio, kino un foto aparāturu, kā arī izmantot dažādas informācijas sistēmas, tehniskos, ķīmiskos un bioloģiskos līdzekļus. Šo līdzekļu izmantošana nedrīkst nodarīt kaitējumu iedzīvotāju veselībai un apkārtējai videi. To izmantošanas kārtību nosaka operatīvās darbības subjekts.⁷⁶

Speciālās procesuālās aizsardzības likums nosaka arī šādus speciālās aizsardzības pasākumus :

- Aizsargājamās personas apsardze;
- Aizsargājamās personas sarunu nodrošināšana pret nesankcionētu noklausīšanos, korespondences nodrošināšana pret nesankcionētu kontroli;

---

⁷⁶Operatīvās darbības likums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57573> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]

- Aizsargājamās personas pārvietošana uz citiem nezināmām (konfidencialām) dzīvojamām telpām;
- Pases un citu personu dokumentu izsniegšana ar citiem personas identitātes datiem;
- Aizsargājamās personas patstāvīgās dzīvesvietas un darbavietas maiņa
- Aizsargājamās personas datu aizsardzība un neizsniegšana no valsts informācijas sistēmām;
- Aizsargājamās personas pārvietošana uz citu valsti saskaņā ar noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem vai vienošanos ar šo valsti;
- Ja nepieciešams, aizsargājamās personas īpašuma apdrošināšana;
- Apcietināto un notiesāto aizsargājamo personu konvojēšana atsevišķi no citiem.

Ieslodzījuma vietā esošām personām var piemērot šādus speciālās aizsardzības pasākumus:

- Aizsargājamās personas ievietošana citā kamerā vai speciāli šim nolūkam izraudzītā ieslodzījuma vietā;
- Aizsargājamās personas turēšana atsevišķi no pārējiem ieslodzītajiem;
- Tās personas pārvietošana uz citu ieslodzījuma vietu, kura var apdraudēt vai apdraud aizsargājamo personu;
- Pastiprināta kontrole pār aizsargājamās personas kontaktiem un citiem ieslodzītajiem.⁷⁷

Kriminālprocesa likuma 300.panta otrajā daļā noteikts, ka pamats speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanai ir apdraudētās personas, tās pārstāvja vai aizstāvja rakstveida iesniegums un procesa virzītāja ierosinājums. Salīdzinot ar iepriekšējo Latvijas Kriminālprocesa kodeksa tiesisko reglamentāciju, jāsecina, ka Kriminālprocesa likumā to personu loks, kas ir tiesīgas iesniegt iesniegumu par personas atzīšanu par speciāli procesuāli aizsargājamo, ir paplašināts – Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normas paredzēja, ka iesniegumu par personas atzīšanu par speciāli procesuāli aizsargājamo var iesniegt tikai un vienīgi pati apdraudētā persona.

---

⁷⁷ Meikališa Ārija, Strada – Rozenberga Kristīne. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 316.lpp.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 301.panta pirmajai un ceturtajai daļai iesniegumu par nepieciešamību speciālo procesuālo aizsardzību iesniedz procesa virzītājam vai lietas iztiesāšanas laikā tiesai.⁷⁸ Saskaņā ar šo normu, lietas iztiesāšanas laikā tiesai iesniegumu ir tiesīga iesniegt tikai apdraudētā persona. Tādējādi tiek sašaurināts to personu loks, kas ir tiesīgas iesniegt iesniegumu tiesai. Šāds personu loka sašaurinājums nav pietiekami pamatots un attaisnojams. Likumdevējs ir paredzējis iespēju apdraudēto personu pārstāvjiem un aizstāvjiem darboties pārstāvamo un aizstāvamo vārdā, tāpēc šādas tiesības ir jāparedz neatkarīgi no tā, kam ir jāiesniedz šis iesniegums. Tādējādi uzskatāms, ka Kriminālprocesa likuma 301.panta ceturtajā daļā ir jāizslēdz vārdi “apdraudētā persona”, nosakot šo panta daļu šādā redakcijā: “lietas iztiesāšanas laikā iesniegumu par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu iesniedz tiesai, kas šo iesniegumu pārbauda pati vai uzdod to izdarīt prokuroram”.

Kriminālprocesa likuma 303.panta otrā daļa nosaka, ka lēmumu par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu tiesa var pieņemt arī pēc savas iniciatīvas, ja iztiesāšanas procesā radusies nepieciešamība speciāli procesuāli aizsargāt personu un šī persona tam piekritusi. Tātad no šīs normas izriet, ka pastāv vēl viens speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanas pamats – tiesas pašas iniciatīva, ja apdraudētā persona tam piekritusi.

Otrais posms. Par otro speciālās aizsardzības noteikšanas posmu var uzskatīt iesnieguma izvērtēšanu par speciālās procesuālās aizsardzības piemērošanas nepieciešamību.⁷⁹

Ja iesniegums ir iesniegts procesa virzītājam, tas pēc šī iesnieguma saņemšanas atbilstoši Kriminālprocesa likuma 301.pantam:

- noskaidro, vai pastāv personas speciālās procesuālās aizsardzības iemesls;
- pārbauda iesniedzēja personas identitāti un citus apstākļus;
- lemj par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanas nepieciešamību vai saņemtā iesnieguma noraidīšanu.

Ja iesniegums iesniegts lietas iztiesāšanas laikā tiesai, tiesa šo iesniegumu pārbauda pati vai uzdod to izdarīt prokuroram. Pēc būtības arī tiesai, pārbaudot

---

⁷⁸ Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2008, 98.lpp.

⁷⁹ Turpat, 99.lpp.

iesniegumu, jānoskaidro tie paši apstākļi, kas procesa virzītājam pirmstiesas procesa laikā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 300.pantam speciālās procesuālās aizsardzības iemesls ir:

- Noticis reāls personas dzīvības, veselības un mantas apdraudējums;
- Izteikti apdraudējuma draudi;
- Pietiekams pamats domāt, ka apdraudējums var notikt.

Savukārt atbilstoši Personu speciālās aizsardzības likuma 6.panta pirmajai daļai speciālās aizsardzības iemesls ir definēts kā reāli noticis personas dzīvības, veselības vai citu likumisko interešu apdraudējums, izteikti reāli draudi vai ir pietiekams pamats domāt, ka apdraudējums var notikt sakarā ar sniegto liecību vai piedalīšanos nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā.⁸⁰

Vērtējot šo iemeslu pietiekamību/nepietiekamību, jāievēro, ka, rodoties šaubām, tās vienmēr izšķiramas par labu apdraudētajai personai. Tas nozīmē, ka labāk ir veikt aizsardzības pasākumus personai, kuru praktiski neviens neapdraudēs, nekā kļūdīties, respektīvi, - neveikt pasākumus personai, kuru reāli apdraudēs.

Izvērtējot viena indivīda sūdzības par draudiem viņa dzīvībai no cita indivīda puses, ir jāņem vērā tiesībās uz dzīvību ietvertās garantijas, kur noteikts, ka valstij ir pienākums veikt nepieciešamos preventīvos pasākumus, lai aizsargātu personas dzīvību no citu personu noziedzīgiem nodarījumiem.⁸¹

Ja persona ir sniegusi liecību kriminālprocesā un tādējādi tiek apdraudēta viņas dzīvība, veselība vai citas likumiskās intereses, tad valstij ir pienākums aizsargāt šādu personu, šis ir valsts pozitīvais pienākums.⁸²

Trešais posms. Ir lēmuma pieņemšana par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu. Šis etaps ir viens no nozīmīgākajiem un atbildīgākajiem.

Lēmumam par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu ir svarīga loma, jo tas, no vienas puses, ir pamats, lai uz to pilnvarotas personas varētu veikt šo

---

⁸⁰ Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA "Biznesa augstskola Turība", 2008, 100.lpp.

⁸¹ Turpat, 101.lpp.

⁸² Turpat, 102.lpp.

aizsardzību, un, no otras puses, ir pamats aizsargājamās personas tiesību realizācijai.⁸³

Kriminālprocesa likumā ir norādīts konkrēts termiņperiods, cik ilgā laikā jāpieņem lēmums par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu, - lēmums jāpieņem pēc iespējas nekavējoties, bet ne vēlāk kā 10 dienu laikā. Lēmumā jānorāda institūcija un amatpersona, kurai uzdota lēmuma izpilde, kā arī tajā var norādīt piemērojamos aizsardzības pasākumus.⁸⁴

Pēc procesa virzītāja ierosinājuma ģenerālprokurors vai tiesa pieņem arī motivētu lēmumu par aizsargājamās personas liecību neizmantošanu, ja visi speciālās procesuālās aizsardzības pasākumi konkrētajā situācijā nevar garantēt aizsargājamās personas drošību. Šādā gadījumā personas liecības netiks izmantotas kā pierādījumi krimināllietā. Visi pratināšanas un citu ar šo personu izdarīto darbību protokoli, kuros fiksētās informācijas dēļ tā var tikt apdraudēta, no lietas jāizņem un turpmāk jāglabā atsevišķi no krimināllietas atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai.

Kā svarīga krimināllietā liecinošo personu procesuālā garantija jāmin iespēja pārsūdzēt gan procesa virzītāja, gan ģenerālprokurora, gan arī tiesas pieņemtos lēmumus par personas atzīšanu par speciāli procesuāli aizsargājamu un citos gadījumos. Arī Personu speciālās aizsardzības likuma 11.panta pirmā daļa paredz tiesības pārsūdzēt ģenerālprokurora vai tiesas lēmumu par kriminālprocesā liecinošo personu, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto kārtību.⁸⁵

Procesa virzītājam aizsargājamai personai ir jāizskaidro speciālās procesuālās aizsardzības būtība, aizsardzības pasākumu saturs, to realizācijas mehānisms, sadarbības nosacījumi.⁸⁶

Kad lēmums tiek pieņemts, tad procesa virzītājs:

1. Iepazīstina aizsargājamo personu ar pieņemto lēmumu;
2. Izskaidro tiesības pārsūdzēt šo lēmumu;
3. Izskaidro aizsargājamās personas tiesības un pienākumus;

---

⁸³ Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA "Biznesa augstskola Turība", 2008, 106.lpp.

⁸⁴ Turpat, 107.lpp.

⁸⁵ Turpat, 115.lpp.

⁸⁶ Turpat, 117.lpp.

4. Brīdina aizsargājamo personu neizpaust informāciju, kas saistīta ar tās aizsardzības pasākumiem. Aizsargājamā persona parakstās par minētās informācijas neizpaušanu.

5. Informē aizsargājamo personu, kurai personas identitātes dati aizstāti ar pseidonīmu, par to tā lietošanu procesuālajos dokumentos un par to, ka atbildība, darbojoties ar pseidonīmu, ir tāda pati kā darbojoties ar saviem identitātes datiem. Persona par to parakstās un sniedz sava pseidonīma paraksta paraugu.⁸⁷

Ceturtais posms. Personu, kura atzīta par speciāli procesuāli aizsargājamo, atbilstoši konkrētajiem apstākļiem un situācijai vai aizsargāt ar Kriminālprocesa likuma paredzētajiem aizsardzības līdzekļiem vai/un Personu speciālās aizsardzības likumā paredzētajiem aizsardzības pasākumiem.⁸⁸

Likumā ir noteikti arī speciālās procesuālās aizsardzības izbeigšanās gadījumi, kuru uzskaitījums ir izsmeļošs. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 310.panta pirmajai daļai šie gadījumi ir : Zudis aizsardzības iemesls; Persona atteikusies no aizsardzības; Persona ar savu rīcību padarījusi aizsardzību neiespējamu.⁸⁹

Šādā redakcijā nostiprinot speciālās procesuālās aizsardzības un speciālās aizsardzības jēdzienu, likumdevējs ir mainījis līdz šo normu spēkā stāšanās kriminālprocesa tiesību zinātnē jau nostiprinājušos jēdziena – speciālā procesuālā aizsardzība ,izpratni. Atbilstoši pašlaik spēkā esošajām tiesību normām krimināllietās liecinošo personu speciālā procesuālā aizsardzība ir pieskaitāma arī pie personu speciālās aizsardzības, ko agrāk attiecināja tikai uz tām personām, kas līdzdarbojās noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un iztiesāšanā. Būtiska atšķirība starp šiem diviem aizsardzības veidiem ir arī piemērojamo aizsardzības pasākumu kontekstā, jo, piemēram, personām, kuras neliecina kriminālprocesā, bet piedalās smaga vai sevišķi smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā, nevar tikt piemēroti Kriminālprocesa likumā minētie speciālās procesuālās aizsardzības pasākumi.⁹⁰

---

⁸⁷ Kazaka S., Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2008, 118.lpp.

⁸⁸ Turpat, 119 .lpp.

⁸⁹ Turpat, 121 .lpp.

⁹⁰ Kazaka Sandra. Zinātniski praktiskā konference, Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2006, 65.lpp.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes :

1. Par liecinieku kriminālprocesā var būt tikai persona , kurai lietā nav personiskas intereses.
2. Lieciniekam tas ir obligāts pienākums ierasties pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un sniegt liecību, jo ja persona to atsakās darīt vai neierodas amatpersonas noteiktajā vietā un laikā, par to var saukt šo personu pie likumā paredzētās atbildības.
3. Viduslaikos lieciniekiem bija lielāka nozīme nekā mūsdienās.
4. Pret nepilngadīgo liecinieku ir jāievēro īpaša nopratināšanas kārtība, kas ir noteikta arī likumā, lai aizsargātu viņu no iespējamās nepamatoti negatīvas procesa ietekmes un nonāktu pie objektīva procesa iznākuma.
5. Liecinieku var pratināt ne vien par faktiem, kas jāizzina, lai noskaidrotu noziegumu un tā izdarītāja vainu, bet arī par blakusapstākļiem.
6. Būtiski ir nopratināt liecinieku pēc iespējas ātrāk, jo tas var būtiski ietekmēt liecību un to kā realitātē ir noticis noziegums.
7. Par liecinieka liecības priekšmetu var būt ne tikai faktiskās ziņas, bet arī liecinieka vērtējumi un secinājumi.
8. Svarīgi ir nodrošināt liecinošās personas procesuālo aizsardzību, lai garantētu personu likumisko interešu aizsardzību un tās justos droši sniegt liecību, kas nodrošina personas iespēju sniegt pēc iespējas patiesāku liecību.
9. Lēmumu par speciālās procesuālās aizsardzības noteikšanu tiesa iztiesāšanas laikā var pieņemt ne tikai pēc apdraudētās personas rakstveida, bet arī tiesa pati pēc savas iniciatīvas.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS

Grāmatas:

1. Kazaka Sandra, Speciālā procesuālā aizsardzība, Rīga : SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2008.
2. Kazaka Sandra. Zinātniski praktiskā konference, Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2006.
3. Kristīne Strada – Rozenberga. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība ”, 2002.
4. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess. Rīga: “Zvaigzne” 1980.
5. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Vispārīgā daļa. Rīga: “Zvaigzne” 1970.
6. Latvijas Republikas prokuratūra. Kriminālprocesa likums, Ar grozījumiem ,kas izsludināti līdz 2017.gada 5.jūlijam. Rīga: Latvijas Republikas prokuratūra.
7. Meikališa Ārija. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga : “RaKa” 1998.
8. Meikališa Ārija, Strada Kristīne, Kriminālprocesa shēmas, vispārīgā daļa, Rīga: P&K tipogrāfija, 2000.
9. Meikališa Ārija. Kriminālprocesa tiesības, Vispārīgā daļa ,1.grāmata. Rīga : RaKa ,2000.
10. Meikališa Ārija, Kristīne Strada – Rozenberga. Kriminālprocess shēmās, A.daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
11. Meikališa Ārija, Kristīne Strada – Rozenberga. Kriminālprocess Raksti 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis 2010.
12. Meikališa Ārija. Prmstiesas izmeklēšana. Biznesa augstskola “Turība” 2001.
13. Osipova Sanita. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004.
14. Карнеева Л. М., Ратинов А. В., Степичев С. С., « Теория доказательств в советском уголовном процессе, Часть особенная.», Москва : «Юридическая литература» 1967.год.
15. К.Ф.Гуценко. Уголовный процесс.Учебник для вузов. Издание четвертое. Москва: “Зерцало” 2000.

16. П.А.Лупинской. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. “Юристъ Москва” 1997.
17. Paul Roberts, Adrian Zuckerman. Criminal evidence. “Oxford university press” 2004.

Periodika:

1. Māris Leja. “Tiesības neliecināt pret sevi”, Jurista vārds, 06.08.2013.

Latvijas normatīvie akti:

1. Krimināllikums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]
2. Operatīvās darbības likums. Latvijas Republikas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57573> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]
3. Personas speciālās aizsardzības likums. Latvijas Republikas likums. Pieejams : <https://likumi.lv/doc.php?id=109241> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī.]

Avoti internetā un citi avoti:

1. Apspriežu dokuments par Eiropas Komisijas paziņojumu par bērnu tiesībām (2011.-2014. gads). Latvijas atbildes. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/sabiedribas_lidzdaliba/atbildes_bern_ties.pdf [aplūkots 2018.gada 3.aprīlī]
2. Centrs “Dardedze”, “Bērns kā cietušais vai liecinieks kriminālprocesā”, Rīga, 2007. Pieejams: www.canee.net/files/When_your_child_is_a_witness_Latvia.pdf [aplūkots 2018.gada 3.aprīlī]
3. Liecinošo personu aizsardzība. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/liecinoso-personu-aizsardziba> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]
4. Speciālista viedoklis. Rīga: Latvijas TIESAS, 2012. Pieejams: <https://tiesas.lv/specialista-viedoklis> [aplūkots 2018.gada 2.aprīlī]

5. Tiesībsargs: nepilngadīgos pratina neatbilstošās telpās. Rīga: Ziņu aģentūra LETA, 2016. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/182434-tiesibsargs-nepilngadigos-pratina-neatbilstosas-telpas.htm> [aplūkots 2018.gada 7.aprīlī]

6. Vija Stikāne. “Livonijas zemnieku tiesības”. Rīga: Rīga © 2001. Pieejams : <https://www.historia.lv/biblioteka/skirklis/livonijas-zemnieku-tiesibas> [aplūkots 2018.gada 10.maijā]

7. Vija Stikāne : SIEVIETE LIVONIJAS SABIEDRĪBĀ VIDUSLAIKOS UN JAUNO LAIKU SĀKUMĀ 13.–16. GS. Promocijas darbs 2012.g. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4785/29387-Vija_Stikane_2012.pdf?sequence=1 [aplūkots 2018.gada 9.maijā]